

ortadoğu analiz

uluslararası
siyaset
dergisi

Mart 2022 • Cilt: 13 • Sayı: 114 • Fiyatı: ₺20

**BİR YILDA ÜÇ DARBE: MALİ,
GİNE VE BURKİNA FASO
DARBELERİ**

DR. VOLKAN İPEK

**ULUSLARARASI GÜVENLİK
GÜNDEMİNİN YENİ AĞIRLIK MERKEZİ
AFRİKA VE TÜRKİYE'NİN VİZYONU**

DOÇ. DR. GÖKTUĞ SONMEZ

**BAE-HİNDİSTAN TİCARİ VE
STRATEJİK İLİŞKİLERİNDE
KAPSAMLI ORTAKLIK DÖNEMİ**

GÖKHAN ERELİ

AFRİKA'DA İSTİKRAR ARAYIŞI VE ASKERİ MÜDAHALE TEHDİDİ

ISSN 1

9 77130

org.tr

**ORSAM RÖPORTAJ
MUHAMMED BEŞİR CUP**

ABDENNOUR TOUMI

**UKRAYNA SAVAŞININ GÖLGESİNDE RUSYA'NIN
AFRİKA SİYASETİNİN SÜRDÜRÜLEBİLİRLİĞİ**

DOÇ. DR. İSMAİL NUMAN TELCI

**UKRAYNA KRİZİNİN ORTADOĞU'YA GÖSTERDİKLERİ:
EMPERYALİZM VE ORYANTALİZM ARASINDA**

DR. MUSTAFA YETİM

ORSAM Yayınları

ORSAM, süreli yayınları kapsamında Ortadoğu Analiz ve Ortadoğu Etütleri dergilerini yayınlamaktadır. Aylık periyotla Türkçe olarak yayınlanan Ortadoğu Analiz, Ortadoğu'daki güncel gelişmelere dair uzman görüşlerine yer vermektedir. Ortadoğu Etütleri, ORSAM'ın üç ayda bir yayınlanan uluslararası ilişkiler dergisidir. Türkçe, İngilizce ve Arapça yayınlanan, hakemli ve akademik bir dergi olan Ortadoğu Etütleri, konularının uzmanı akademisyenlerin katkılarıyla oluşturulmaktadır. Alanında saygın, yerli ve yabancı akademisyenlerin makalelerinin yayımlandığı, Ortadoğu Etütleri dergisi dünyanın başlıca sosyal bilimler indekslerinden Applied Sciences Index and Abstracts (ASSIA), EBSCO Host, Index Islamicus, International Bibliography of Social Sciences (IBBS), Worldwide Political Science Abstracts (WPSA) tarafından taranmaktadır.

Ortadoğu Çalışmaları alanında bilimsel, nitelikli ve objektif araştırmaların kalıcı eserler olarak Türkçe literatüre kazandırılması hedefiyle ORSAM, Ortadoğu Yayınlarını hayata geçirmiştir. Yayınevimiz, Ortadoğu'ya dair tarih, siyaset, toplum ve ekonomi başta olmak üzere bilimsel çalışmaları okuyucularla buluşturmayı amaçlamaktadır.

Mustafa Kemal Mah. 2128. Sok. No:3 Çankaya/Ankara

+90 (850) 888 15 20

www.orsam.org.tr

orsamorgtr

Ortadoğu Araştırmaları Derneği Adına
Yayın Sahibi

Prof. Dr. Ahmet Uysal

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü
Dr. Mustafa Yetim

Editörler

Doç. Dr. İsmail Numan Telci
Dr. Mustafa Yetim

Editör Asistanı

Nurbanu Kesgin

Danışma Kurulu

Prof. Dr. Birol Akgün
Prof. Dr. Mehmet Şahin
Prof. Dr. Meliha Altunışık
Prof. Dr. Tayyar Arı
Prof. Dr. Cengiz Tomar
Prof. Dr. Muhittin Ataman
Prof. Dr. Mahir Nakip
Prof. Dr. Muhsin Kar
Prof. Dr. Kemal Inat
Prof. Dr. Zekekiye Kurşun
Prof. Dr. Mesut Özcan

Yayın Kurulu

Prof. Dr. Ahmet Uysal
Doç. Dr. Göktuğ Sönmez
Dr. Mustafa Yetim
Dr. Recep Yorulmaz

Redaksiyon

Ekin Koklu

Grafik - Tasarım

Mustafa Çingöz

Yönetim Merkezi

Ortadoğu Araştırmaları Merkezi (ORSAM)
Mustafa Kemal Mah. 2128. Sok. No: 3
Çankaya / Ankara
Tel: +90 850 888 15 20

Baskı: KD Karton Dijital Matbaacılık Ltd. Şti.
Zübeyde Hanım Mah. Koyunlu Han 95/36 Ankara
Telefon : +90 312 341 52 39

Sertifika No: 44423

Fotografklar : Anadolu Ajansı (AA), Shutterstock

Cilt 13, Sayı 111, Mart 2022

Yerel Süreli Yayın

Basım Tarihi: 01 Mart 2021

ORTADOĞU ARAŞTIRMALARI MERKEZİ yayınıdır.

Bu dergide yer alan yazılardaki değerlendirmeler, aksi belirtilmedikçe ORSAM'ın kurumsal görüşünü yansıtmamaktadır.

© 2022 ORSAM

Dergideki tüm yazıların telif hakları ORSAM'a ait olup, 5846 Sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanununun uyarınca kaynak gösterilerek kısmen yapılacak makul alıntılar ve yararlanma dışında, hiçbir şekilde önceden izin alınmaksızın kullanılamaz, yeniden yayınlanamaz.

Middle East
Studies
Association

ORSAM, the Middle
East Studies Association
(MESA) üyesidir.

EBSCO
HOST

tarafından taranmaktadır.

Değerli okuyucular,

Ortadoğu ve Kuzey Afrika bölgesindeki temel meseleleri ve güncel gelişmeleri ayda bir kapsamlı analizler ile ilginize sunduğumuz Ortadoğu Analiz'in 111. sayısı ile karşınızda olmaktan memnuniyet duymaktayız. Bu sayımızda dünya siyasetinin istikrarsız ve kaotik bölgelerinden biri olarak değerlendirilen Afrika bölgesindeki darbe süreçlerini ilginize sunmaktayız. Bu bağlamda Afrika'daki darbe olgusunu "algı" ve "gerçeklik" arasında bir durum olarak analiz eden çalışmanın yanı sıra son dönemde bölgede gerçekleşen Mali, Gine ve Burkina Faso darbelerinin yerinde değerlendirmesi de bu sayımızda yer almaktadır. Tüm bu gelişmelerin sonucunda uluslararası güvenlik gündeminin üst sıralarında yer alan Afrika'da uluslararası aktörlerin yaklaşımları ve Türkiye'nin bölgesel istikrara yönelik katkıları bu sayımızda irdelenmektedir.

Bu temel konumuzun yanı sıra Ortadoğu gelişmelerine de görünür şekilde etki eden ve bir süre daha küresel-bölgesel gelişmeleri şekillendirmesi ihtimal Ukrayna'nın Rusya tarafından işgali sürecine yönelik değerlendirmeler bu sayımızda mevcuttur. Bu krizin Rusya'nın oldukça başat rol oynadığı Suriye krizine olası etkileri ve Ortadoğu uluslararası ilişkilerinde rekabet hâlindeki Batı (ABD) ve Rusya gibi küresel aktörlerin Ukrayna krizine yönelik tavırlarının-tutumlarının Ortadoğu bölgesi için "ne anlam taşıdığı" bu sayımızda incelenen diğer önemli başlıklardır. Ayrıca Rusya'nın Ukrayna işgali neticesinde farklı bir küresel-bölgesel meselenin içerisine yöneldiğini düşündüğümüzde bu yönelimin Rus-

ya'nın Afrika siyasetine etkisini inceleme de sayımızın önemli kısmını oluşturmaktadır. Bu genel konuların dışında dergimizin temel alanlarından olan Levant bölgesine ilişkin analizler kısmında Lübnan'da son dönemde Saad Hariri'nin siyaseti bırakma kararı ile daha dinamik hâle gelen Lübnan'daki iç politik gelişmelere ilişkin bir değerlendirme mevcuttur. Ayrıca yine ana bölgelerimizden bir tanesi Körfez bölgesindeki gelişmelere yönelik değerlendirmelerimiz kısmında Batı dışı küresel aktörlerle son dönemde geliştirdiği ilişkilerle gündeme gelen Birleşik Arap Emirlikleri (BAE) ile Hindistan arasındaki ticari-stratejik ilişkileri ilginize sunmaktayız.

Gelenek olduğu üzere bu sayımızda da kapak konumuzu film üzerinden değerlendirdiğimiz bölüm, şubat ayı içerisindeki önemli olaylara ilişkin kronoloji, kapak konusuna ilişkin önde gelen Ortadoğulu uzmanlarla yapılan mülakat gibi kısımlar yer almaktadır. Afrika'daki sorun sarmalını film üzerinden anlamlandırma amacıyla bölgedeki silah ticaretinin yıkıcı etkilerini konu edinen Lord of War (Savaş Tanrısı) eserine bu sayımızda yer vermekteyiz. Mülakat kısmında ise Afrika bölgesine yönelik çalışmaları mevcut Dr. Muhammed Beşir Cup'un yorumlarına yer vermekteyiz. Kapak konumuz ile ilgili biyografi kısmında ise 19.yy sonlarına doğru Darfur bölgesinde İngiliz ve Fransız sömürge girişimlerine karşı koyan ve Osmanlı'nın yanında yer alan Darfur Sultanlığı liderlerinden Ali Dinar'ın Afrika kıtasındaki sömürge karşıtı tutuma ilham olacak girişimleri incelenmektedir.

Keyifli okumalar dileğiyle...

İÇİNDE KİLER

Mart 2022 Cilt: 13 Sayı: 111

04 Gündem: Türkiye ve Ortadoğu

KAPAK DOSYASI

08 Ukrayna Savaşının Gölgesinde Rusya'nın
Afrika Siyasetinin Sürdürülebilirliği / Doç. Dr. İsmail Numan Telci

14 Uluslararası Güvenlik Gündeminin Yeni Ağırılık Merkezi
Afrika ve Türkiye'nin Vizyonu / Doç. Dr. Göktaş Sönmez

20 Bir Yılda Üç Darbe: Mali, Gine ve Burkina Faso Darbeleri / Dr. Volkan İpek

BÖLGESEL GELİŞMELER

32 Ukrayna Krizinin Suriye Gelişmelerine Olası Etkileri / Oytun Orhan

36 Ukrayna Krizinin Ortadoğu'ya Gösterdikleri:
Emperyalizm ve Oryantalizm Arasında /Dr. Mustafa Yetim

40 Zaferden Hezimete Bir Hariri Meselesi / A. Selcan Özdemirci Cinal

BAE-HİNDİSTAN TİCARİ VE STRATEJİK İLİŞKİLERİNDE KAPSAMLI ORTAKLIK DÖNEMİ

Gökhan Erel

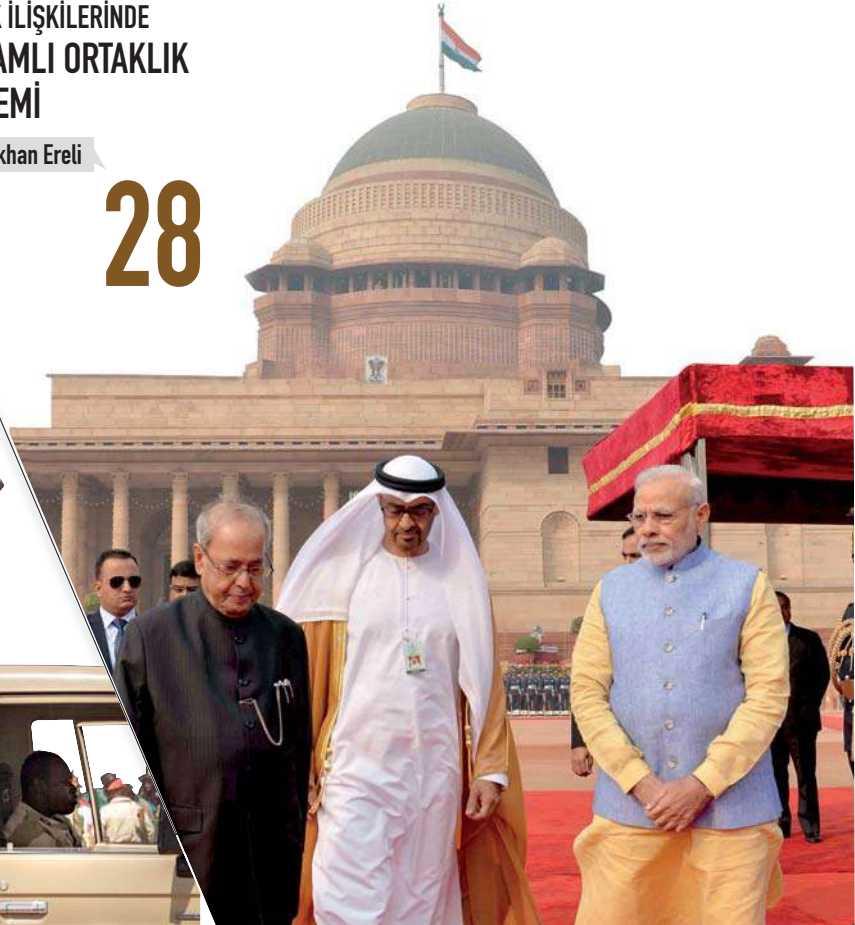
28

KAPAK DOSYASI

AFRİKA'DA "DARBE"
OLGUSU:
ALGI VE GERÇEKLIK
ARASINDA

Kaan Devocioğlu

24

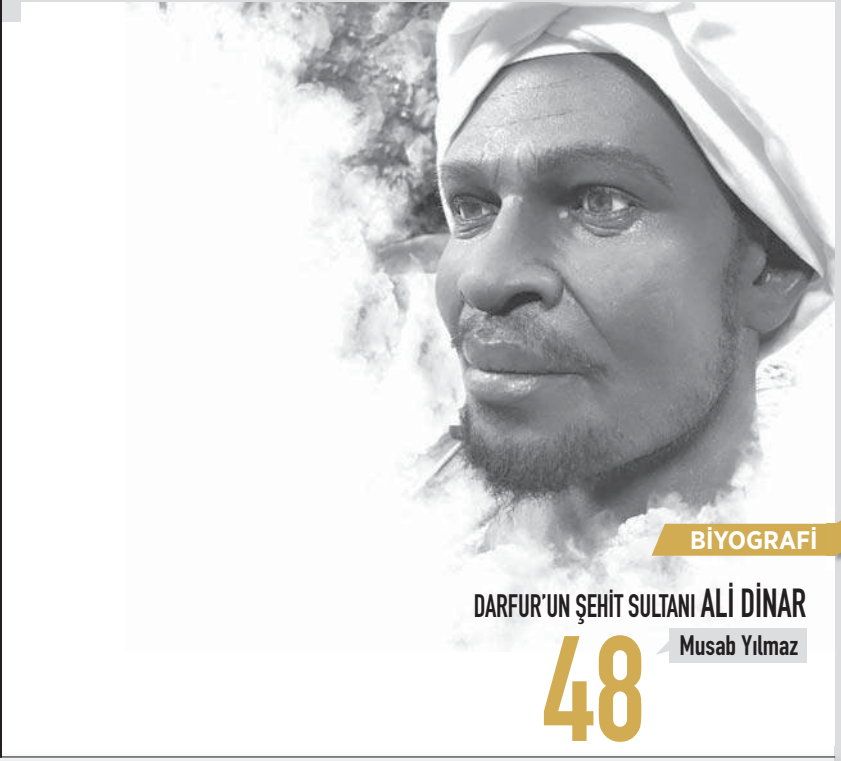
RÖPORTAJ

44

Abdenour Toumi

Muhammed Beşir Cup:

AFRIKA KITASI,
DARBELER
KITASIDIR

BİYOĞRAFI

DARFUR'UN ŞEHİT SULTANI ALİ DİNAR

Musab Yılmaz

48

08

14

20

32

36

40

SİNE KRİTİK

AFRIKA, KAN, KÂR VE İKTİDAR:
BİR SİLAH TÛCCARININ HATIRALARI

Doç. Dr. Sertaç T. Demir

52

... ORTADOĞU GÜNDEMİ ...

1 Şubat 2022

- Bahreyn'de altmış aşkın ülke ve uluslararası örgütün katılımıyla "Ortadoğu'nun en büyük deniz tatbikatı" başladı. İlk kez İsrail'in de katıldığı tatbikat, 17 Şubat'a kadar sürecek.

2 Şubat 2022

- Afganistan'ın başkenti Kabul'in 15 Ağustos'ta Taliban'ın eline geçmesinden bir gün önce Beyaz Saray'da yapılan bir toplantının basına sızan notları, Başkan Joe Biden yönetiminin Afganistan'dan çekilme konusundaki hazırlıksızlığını ortaya koydu.
- İsrail polisi, "Pegasus casus yazılımın yargı denetimi çerçevesinde kullanıldığı" yönündeki açıklamısından geri adım atarak, yürüttükleri soruşturma sonucunda bu açıklamada "değişiklikler olabileceğini" duyurdu.
- ABD Dışişleri Bakanlığı, Batı Şeria'da İsrail askerleri tarafından gözaltına alındıktan sonra ölü bulunan Filistin asıllı ABD vatandaşı Ömer Esad'ın ölümüyle ilgili cezai soruşturma açılması çağrısında bulundu.

3 Şubat 2022

- ABD, Suriye'nin kuzeybatısındaki İdlib ilinde bir F-16 savaş uçağı ve bir helikopter desteğiyle terör örgütü IŞİD bağlantılı olduğu iddia edilen bir şahsa yönelik operasyon gerçekleştirdi. Operasyon esnasında aralarında çocuk ve kadınların da olduğu 13 kişi öldü. Akabinde ABD Başkanı Joe Biden, Suriye'deki operasyonda IŞİD lideri Ebu İbrahim el-Hasimi el-Kureyşi'nin öldürüldüğünü duyurdu.
- İsrail Ordusunun, bir Amerikan askeri yetkilisinin huzurunda onlarca uçakla İran'a saldırıyı simüle eden gizli bir tatbikat yaptığı ortaya çıktı.
- Irak Kürt Bölgesel Yönetimi (IKBY) sözcüsü Türkiye'nin Irak'ın kuzeyindeki operasyonlarına değindi. Sözcü, terör örgütü PKK'nın bölgeye ve bölge halkına zarar verdiğini, operasyonların örgütün illegal varlığı nedeniyle yapıldığını vurguladı.
- Geçen yıl Milli İstihbarat Teşkilatı (MİT) ve Türk Silahlı Kuvvetlerinin (TSK) Irak'ın kuzeyindeki operasyonu etkisiz hâle getirilen PKK'lı terörist Dalokay Şanlı, Avrupa Birliği'nin (AB) terör listesinden çıkarıldı.

4 Şubat 2022

- ABD'nin eski Avrupa Kuvvetleri Komutanı Ben Hodges, Başkan Biden'ın terör örgütü PKK/YPG'ye verdiği desteği bırakması ve en kısa zamanda Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ı ziyaret etmesi gerektiğini söyledi.
- Irak Ordusu, ABD öncülüğündeki terör örgütü IŞİD karşıtı koalisyonla, IŞİD elebaşı el-Kureyşi'nin öldürülmesine yol açan bilgileri sağladığını duyurdu.

5 Şubat 2022

- Irak'ta seçimin galibi Şii lider Mukteda e-Sadr'a bağlı Sadr Grubu, hükümet kurma müzakerelerini dondurma ve meclisteki cumhurbaşkanlığı seçimi oturumunu boykot etme kararı aldı.
- Suudi Arabistan öncülüğündeki Arap Koalisyon güçleri, Yemen'in başkenti Sana ve diğer illerdeki Husi hedeflerine havadan askerî operasyon başlattığını duyurdu.

6 Şubat 2022

- İsrail'in Afrika Birliği gözlemci üye statüsü askıya alındı. Karar, Filistin Başbakanı Muhammed İştıyeye'nin çağrısı sonrasında geldi.
- Irak Yüksek Federal Mahkemesi, Kürdistan Demokrat Partisi'nin adayı Hoşyar Zebari'nin cumhurbaşkanlığı adaylığını geçici olarak durdurma kararı aldı.

8 Şubat 2022

- TSK'nın verdiği Temel Muharebe Eğitim'i tamamlayan Libya askerler mezun oldu. Başkent Trablus'taki Ömer Muhtar Müsterek Kara Eğitim Merkezinde mezuniyet töreni düzenlendi.
- Libya Başkanlık Konseyi Başkanı Muhammed el-Menfi, "Libya'da krizi tüm düzeylerde sonlandırmanın tek parolası ulusal uzlaşdır" dedi.
- Irak Meclisi, süresi yarın dolacak olan cumhurbaşkanlığı adaylığı için başvuru sürecini yeniden başlattığını duyurdu.

10 Şubat 2022

- İran Cumhurbaşkanı İbrahim Reisi, nükleer silah üretmeyi hedeflemediklerini ve bu konudaki tutumlarının İran lideri Ayetullah Ali Hamaney'in kitle imha silahlarına karşı fetvasına dayandığını söyledi.
- Tunus Adalet Bakanlığı, Yüksek Yargı Konseyi tekrar kuruluncaya kadar geçici bir konseyin oluşturulacağını duyurdu.
- Libya Başbakanı Abdulhamid el-Dibeybe'nin, aracına yapılan silahlı saldırıdan yara almadığı duyuruldu.

7 Şubat 2022

- İsveç'in başkenti Stockholm'de çocukları ellerinden alınan Müslüman aileler, sosyal hizmetler kurumunu protesto etti. Parlamento binası önünde toplanan aileler, çocuklarının geri verilmesini istedi.
- Tunus Cumhurbaşkanı Kays Said'in, Yüksek Yargı Konseyini kapatma niyetini açıklamasının ardından, kurum binasına giriş çıkışlar emniyet güçlerince durduruldu.
- Avusturya'nın başkenti Viyana'da İran nükleer anlaşmasının yeniden tam ve eksiksiz olarak hayata geçirilmesi için süren görüşmeler, verilen kısa aranın ardından taraf ülkelerin temsilcilerinin katılımıyla yeniden başlayacak.
- Filistin Devlet Başkanı Mahmud Abbas, "Varlığını ve kimliğimizi korumak adına barışçıl halk direnişi genişletilmektedir" dedi.

9 Şubat 2022

- Libya Başbakanı Abdulhamid Dibebe, ülkede mevcut hükümetin görevine devam edeceğini ve yeni bir geçiş dönemine izin vermeyeceğini söyledi.
- Afrika Birliği, kıtada en çok konuşulan yerel dillerden biri olan Svahilice'yi "çalışma dili" olarak kabul etti.
- İran, dünya güçleriyle sürdürdüğü nükleer görüşmelerde son aşamaya girerken "Hayberşeken" adı verilen karadan karaya 1450 kilometre menzilli yeni balistik füzesini tanıttı.

11 Şubat 2022

- Avrupa Komisyonu Başkanı Ursula von der Leyen, AB'nin Afrika'ya 172 milyar dolarlık yatırım planı olduğunu duyurdu.
- İran Düzenin Maslahatını Teşhis Konseyi üyesi Said Celili, ülkesinin günlük 1,2 milyon varil ham petrol satışı gerçekleştirdiğini açıkladı.
- Libya Başbakanı el-Dibebe, Libya Siyasi Diyalog Forumu'nda belirlenen yol haritası uyarınca görevinin başında olduğunu belirtti.
- İsrail'in İHA'larla abluka altındaki Gazze kentinin doğusuna çok miktarda göz yaşartıcı gaz attığı bildirildi.

12 Şubat 2022

- İsrail askerlerinin işgal altındaki Batı Şeria'da, yasa dışı Yahudi yerleşim birimleri karşıtı gösterilere müdahalesinde aralarında gazeteci ve sağlık ekiplerinin de bulunduğu 43 Filistinli yaralandı.
- İşgal altındaki Beyta beldesinde haber çalışması için bulunan Anadolu Ajansı ekibine İsrail askerleri fiziksel müdahalede bulundu.
- Tunus makamları, ülke kıyılarında 6 yasa dışı göç operasyonunun engellenmediğini ve 179 düzensiz göçmenin yakalandığını açıkladı.

14 Şubat 2022

- Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan, Abu Dabi Velihaht Prensi Şeyh Muhammed Bin Zayid el-Nahyan'ın daveti üzerine resmi temaslarda bulunacağı BAE'ye gitti. Erdoğan'ın ziyareti öncesi BAE'de birçok cadde Türk bayraklarıyla süslendi.
- İran Ulusal Güvenlik Yüksek Konseyi Genel Sekreteri Ali Şemhani, Avusturya'nın başkenti Viyana'da devam eden nükleer görüşmelerde spekülasyonlara yer bırakmayacak bir aşamaya geldiğini söyledi.
- Sudan'da ordunun 25 Ekim 2021'deki askerî müdahalesine ve sonra aldığı kararlara karşı düzenlenen protestolarda bir gösterici daha yaşamını yitirdi.

16 Şubat 2022

- ABD merkezli bir araştırma kuruluşu, Esad rejiminin BM'den gelen yardımlara el koymasını raporlaştırdı. Raporu rejimin, yardımları "ekonomik kaynak" olarak gördüğü yazıldı.

- Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın BAE'ye gerçekleştirdiği iki günlük resmi ziyaret, BAE ve Arap basınında yankı uyandırdı.

- Filistin Devlet Başkanı Mahmud Abbas, Cumhurbaşkanlığı Sözcüsü İbrahim Kalın ile Dışişleri Bakan Yardımcısı Sedat Önal'ı Ramallah'ta kabul etti.

13 Şubat 2022

- Suudi Arabistan öncülüğündeki Arap Koalisyon güçleri, Yemen'in başkenti Sana'da İran destekli Husilerin askerî hedeflerine yönelik hava saldırısı düzenlediğini duyurdu.
- Husilerin son dönemde artan saldırılarının ardından ABD'nin gönderdiği F-22 savaş uçakları BAE'ye ulaştı.
- Tunus Cumhurbaşkanı Kays Said, "Yüksek Yargı Konseyini fesheden ve onun yerine yeni bir konseyin oluşturulmasını öngören kararnameyi" imzaladı.

15 Şubat 2022

- BAE'nin Türkiye'yi Covid-19 salgınıyla mücadele kapsamında Abu Dabi'ye girişte karantina zorunluluğu öngören listeden çıkardığı açıklandı.
- AB'nin Avrupa Veri Koruma Denetçisi, İsrail merkezli NSO Grup tarafından geliştirilen casus yazılım programı Pegasus'un yasaklanması çağrısında bulundu.

17 Şubat 2022

- Suudi Arabistan'da kadınların mesleğe girmesine izin verildikten sonra, 30 kadın tren sürücüsü aranan ilana 28 binden fazla kadın başvurdu.
- İsveçli teknoloji şirketi Ericsson'ın, terör örgütü IŞİD'e 2018'de dolaylı yoldan rüşvet verdiği yönde soruşturma geçirdiği ortaya çıktı.

18 Şubat 2022

- Tunus Cumhurbaşkanı Kays Said, Afrika ülkelerinin yağmalanan servetlerinin iade edilmesi çağrısında bulundu.
- ABD Ulusal Güvenlik Konseyi Ortadoğu ve Kuzey Afrika Koordinatörü Brett McGurk, Suudi Arabistan ve BAE'yi ziyaret etti. McGurk, iki ülkenin de ABD'nin terörle mücadelesine destek vereceklerini vurguladı.
- Ocak ayında ABD Donanmasına ait bir F-35 savaş uçağının Güney Çin Denizi'ne düşme görüntülerini sızdıran 5 askerin, Askeri Ceza Kanunu'nu ihlal etmekle suçlandığı belirtildi.

19 Şubat 2022

- Suudi Arabistan'da devlet daireleri ve camilerde şort giymeye 250 ila 500 riyal (yaklaşık 900-1800 tl) para cezası getirildi.
- İran Dışişleri Bakanı Hüseyin Emir Abdullahiyan, Suudi Arabistan'la ilişkileri düzeltmek için yürütülen görüşmeleri sürdürmek istediklerini ancak bunun öncelikle Riyad yönetiminin iradesine bağlı olduğunu söyledi.
- Suudi Arabistan Dışişleri Bakanı Fayçal bin Ferhan, kayda değer bir ilerleme olmamasına rağmen İran'la müzakerelerin beşinci turunu yapmak istediklerini belirtti.

20 Şubat 2022

- İsrail Savunma Bakanı Benny Gantz, Almanya'da bir araya geldiği ABD Başkan Yardımcısı Kamala Harris ile İran meselesi ve Ukrayna krizi dâhil bir dizi meseleyi görüştü.
- Yemen'in kuzeyindeki Sada ilinde Husilerin yerleştiği mayının patlaması sonucu 9 asker öldü.
- Hamas, İsrail'le esir takası anlaşmasına varma yönünde bir gelişme olmadığını açıkladı.

21 Şubat 2022

- Katar ile İran arasında farklı alanlarda iş birliğine yönelik 14 anlaşmaya imza atıldı.
- İsrail Başbakanı Naftali Bennett, İran'ın, Viyana'da devam eden nükleer müzakerelerde, Devrim Muhafızları Ordusu'nun terör listesinden çıkarılmasını talep ettiğini söyledi.
- İran'ın kuzeybatısındaki Tebriz kentinde askerî eğitim uçağının düşmesi sonucu 3 kişi hayatını kaybetti.
- Yemen'den Suudi Arabistan'ın Cazan bölgesindeki Kral Abdullah Havaalanı'na gönderilen İHA nedeniyle 3'ü ağır olmak üzere 16 sivilin yaralandığı duyuruldu.

22 Şubat 2022

- İran Dışişleri Bakanlığı Sözcüsü Said Hatibzade, ülkesinin Ukrayna'daki durumu hassasiyetle takip ettiğini ve tüm tarafları itidale davet ettiğini belirtti.

23 Şubat 2022

- İsrail'de bir dizi krizle karşı karşıya olan Naftali Bennett hükümetinden Stratejik Planlama Bakanı Eli Avidar istifa ettiğini açıkladı.
- Esad rejimi, İsrail'in Suriye'nin güneyindeki Kuneytra ilindeki bazı askerî noktalarına karadan karaya füzeyle saldırı gerçekleştirdi.
- İran'da internet faaliyetlerini kısıtlamaya yönelik tedbirlerin uygulanmasını öngören kanun teklifi için dün Meclis Ortak Komisyonunda yapılan oylama, Meclis Tüzüğü'nü ihlal ettiği gerekçesiyle geçersiz sayıldı.
- Irak Meclis Başkanlığının 8 Şubat'ta verdiği "cumhurbaşkanlığı adaylık süresinin 3 gün uzatılması kararına" yapılan itirazı değerlendiren Irak Yüksek Federal Mahkemesi, karar duruşmasını 1 Mart'a erteledi.

UKRAYNA SAVAŞININ GÖLGESİNDE RUSYA'NIN **AFRİKA SİYASETİNİN SÜRDÜRÜLEBİLİRLİĞİ**

“

Rus Ordusu, özellikle Ortadoğu ve Afrika ülkelerinde askerî üsler kurmayı hedefleyerek ve bölge hükûmetleriyle askerî iş birliği anlaşmaları imzalayarak hem Afrika'da hem de küresel anlamda nüfuzunu genişletmeyi amaçlamaktadır.

”

DOÇ. DR. İSMAİL NUMAN TELCİ

Başkan Yardımcısı **ORSAM**

Rusya'nın Ukrayna'ya yönelik askerî müdahalesinin sonuçları sadece bölgeyle sınırlı kalmayacak bir gelişme olarak uluslararası siyasetin gündemini işgal etmektedir. Rusya'nın Batılı ülkelerle ilişkilerinde ciddi diplomatik, ekonomik ve jeo-politik açmazlara sebep olan bu gelişme, Moskova'nın gerek bölgesinde ge-

rekse de diğer coğrafyalarda yürüttüğü agresif dış politika hamlelerini etkileme potansiyeline sahip. Rusya'nın etkin olduğu bu coğrafyalar arasında Ortadoğu ve Afrika da yer almaktadır. Rusya'nın kendi coğrafyasından itibaren bir nüfuz alanı olarak Ortadoğu ve Afrika'ya yönelmesinin arkasındaki temel motivasyonlarını diplomatik olarak etki alanını arttırmak, yeni pazarlara erişim

sağlayarak ekonomisini uluslararası rekabet ortamında daha fazla iyileştirmek, askerî olarak nüfuzunu artırmak ve ABD ve Çin ile küresel rekabet ortamında iki küresel gücün karşısında Afrika'daki konumunu güçlendirmek şeklinde sıralamak mümkündür.

RUSYA'NIN ORTADOĞU VE AFRIKA'YA YÖNELİK SİYASETİ

Ortadoğu ve Afrika kıtasındaki askerî varlığını konsolide etme ve güçlendirme çabasını son yıllarda yoğunlaştıran Rusya, bu hedef doğrultusunda agresif bir dış politika stratejisi izlemektedir. Tarihsel olarak Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB) ülkeleri içindeki nüfuzunu ve yakın çevresinde istikrarı sağlamlaştırmaya öncelik veren Moskova, buradaki temel hedeflerine ulaştıktan sonra tekrar küresel bir güç hâline gelme ilgisini Ortadoğu ve Afrika'ya yoğunlaştırmıştır. Bu çerçevede ilgili bölgelerdeki gerek siyasi gerek askerî pozisyonlarını güçlendiren Rusya ilk elde birincil nüfuz alanı sayılabilecek yakın çevresinde, uluslararası anlamda kabul görmeyen 2008 Gürcistan müdahalesi, 2014 Donbass ve Kırım müdahalelerini gerçekleştirmiş ve bunların ardından Suriye, Libya, Yemen gibi alanlarda siyasi ve askerî faaliyetlerini artırmıştır. Rusya'nın bu coğrafyalara olan ilgisi giderek artarken, Moskova bir taraftan askerî ve ekonomik enstrümanları hayata geçirmeye çalışmış, bir taraftan da özel askerî şirketler üzerinden nüfuz sahibi olmayı denemiştir. Bu anlamda paralı askerlere dayalı Wagner şirketi, Afrika'da birçok çatışma ala-

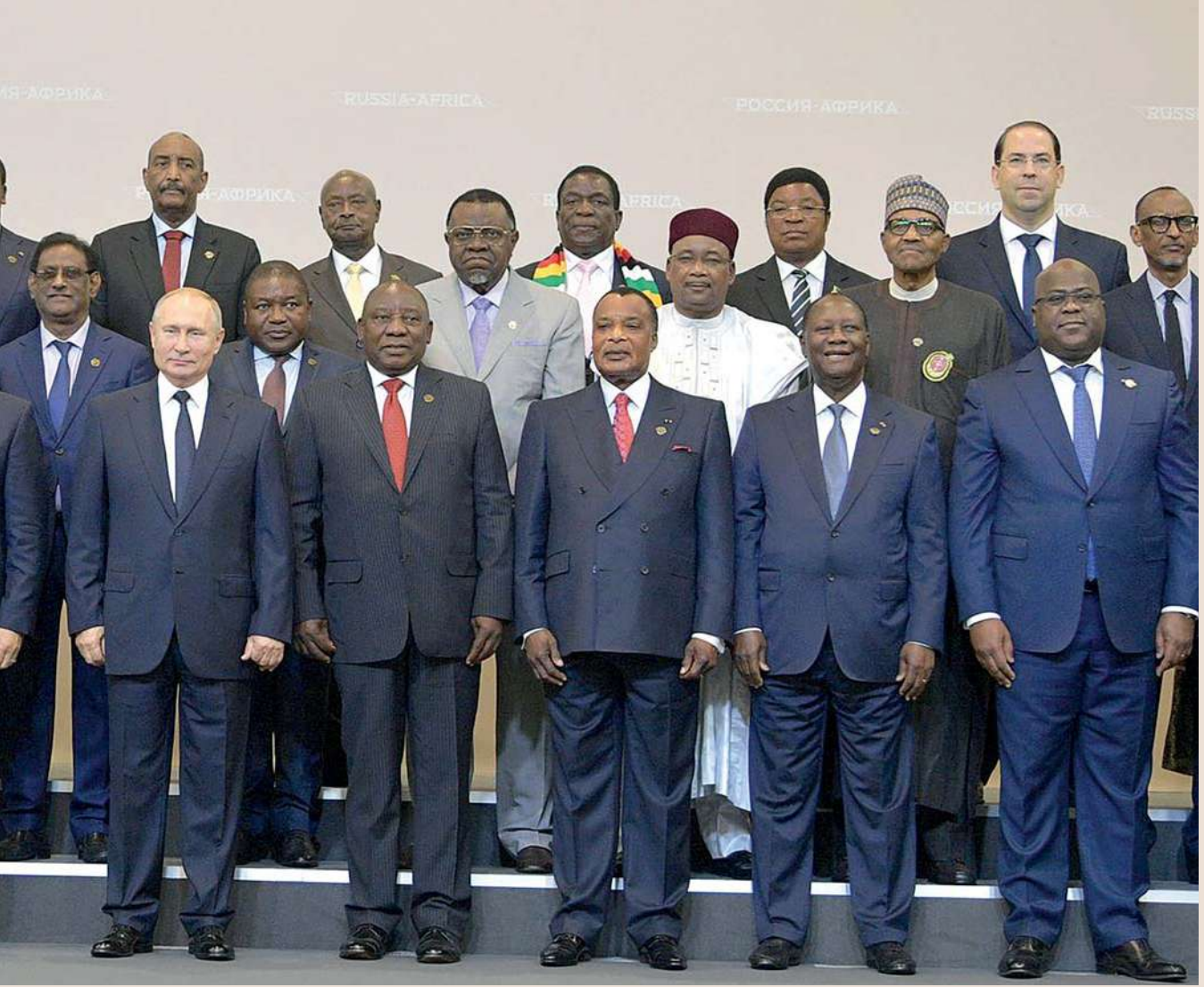
nında aktif hâle gelmiş, sahada Rusya'nın çıkarlarının korunması yönünde birtakım faaliyetler yürütmüştür.

“

Wagner özel askerî şirketi ve bağlı milisleri, bir bakıma Rusya'nın yakın çevresine ve bölgesine yönelik olarak izlediği askerî stratejinin önemli bir parçası hâline gelmiştir.

”

Rusya'nın bölge ülkelerine yönelik askerî iş birlikleri ve askerî teçhizat tedariki anlaşmalarıyla yürüttüğü resmî askerî varlığının yanı sıra bir de Wagner Grubu aracılığıyla sahip olduğu varlığı dikkat çekmektedir. 2014'deki Kırım işgali sırasında Ukrayna'da varlık gösteren Wagner milisleri ardından Suriye ve Libya'da aktif olarak sahada yer almıştır. Ortadoğu'da Suriye'deki angajmanından sonra Wagner'in Sudan, Orta Afrika Cumhuriyeti, Mali, Gine, Mozambik ve Madagaskar'da faaliyetler

yürüttüğü ve Burkina Faso'da son dönemde gerçekleşen darbeden sonra askerî rejime mektup göndererek terörle mücadelede destek olma sözü verdiği bilinmektedir. Dolayısıyla Wagner özel askerî şirketi ve bağlı milisleri, bir bakıma Rusya'nın yakın çevresine ve bölgesine yönelik olarak izlediği askerî stratejinin önemli bir parçası hâline gelmiştir.

Bu durum sadece ABD ve Avrupa Birliği ülkeleri tarafından değil, Çin tarafından da endişeyle takip

edilmektedir. Rusya'nın bölgede artan askerî etkisi, hâlihazırda birçok aktörün rekabet ettiği bir bölgeye başka bir küresel aktörün dâhil edilmesi anlamına gelmektedir. Bu nedenle Rusya'nın Afrika'ya yayılma girişimleri hem Afrika ülkeleri hem de bölgesel müttefikleri için bir güvenlik sorunu oluşturmaktadır.

ASKERİ BOYUT

Rusya'nın Afrika'ya yönelik izlediği stratejinin önemli boyutlarından

birisi askerî boyuttur. Rus Ordusu, özellikle Ortadoğu ve Afrika ülkelerinde askerî üsler kurmayı hedefleyerek ve bölge hükümetleriyle askerî iş birliği anlaşmaları imzalararak hem Afrika'da hem de küresel anlamda nüfuzunu genişletmeyi amaçlamaktadır. Kremlin'in bu hamlesiyle benimsediği en belirgin hedef, uzun vadede ikili düzeyde geliştirilebilecek ekonomik ve ticari ilişkilerin temellerini atmak ve nüfuzunu kalıcı hâle getirmektir. Aynı zamanda Moskova, bölge ülkeleriyle askerî ve stratejik

iş birliği anlaşmaları imzalayarak bölgede kendisini bir güvenlik gücü olarak göstererek bölgesel anlamda olumlu bir itibar oluşturmayı hedeflemiştir. Fakat bölge ülkelerinin tarihinin olumsuz tecrübeleri, Fransa gibi ülkelerin bölge ülkelerini bu yönde hâlen olumsuz etkilemesi gibi meselelerle birlikte, Rusya gibi yabancı güçlere ciddi oranda olumlu bakılan bir ortam olduğundan da bahsedilemez.

Bunun dışında Rusya, askerî anlaşmalar yaparak ABD'nin bölgedeki askerî varlığının yanında Çin'in bölgede yaptığı ekonomik ve ticari iş birliği anlaşmalarını

sağladığı nüfuzla karşı koymayı da amaçlamaktadır. Özellikle Çin'in Afrika'da günden güne artan ekonomik ve askerî varlığı, Rusya'nın bölgedeki ham madde kaynaklarına erişimini olumsuz yönde etkileyebilir. Bu nedenle Rusya'nın, 2015 yılı sonrasında bu yönde ciddi atılımlar yaptığını gözlemlemek mümkündür. Fakat ABD ve Rusya'nın temelde Afrika ve diğer bölgelere bir siyasi/askerî ve jeopolitik mücadele alanı olarak bakması ve Çin'in bunun yanında aynı meselelere ekonomik mücadele alanında politika geliştirmesi, bölge ülkelerinin Çin ile bu çerçevede iş birliği yapma ihtimalini kuvvet-

lendirmektedir. Bu çerçevede, 2015'ten bu yana Rusya, silah satışı, limanlara ve hava üslerine erişim, askerî personel eğitimi, terörle mücadele ve barışı koruma yoluyla yirmiden fazla Afrika ülkesiyle askerî iş birliği yapmaktadır. Günümüzde Afrika'ya yapılan toplam küresel silah ihracatında Rusya ilk sırada yer almakta ve bu satışları Rusya'nın millî askerî şirketi Rosoboron Export yönetmektedir.

EKONOMİK BOYUT

Rusya'nın Afrika siyasetindeki bir diğer önemli boyut, ekonomik boyuttur. Yukarıda bahsedildiği gibi

Çin ve ABD ile farklı sektörlerde girilen rekabetin yanında Afrika ülkelerine yönelik tarımsal ürün ihracatı, Rusya'nın tekelinde ilerlemektedir. Bu kapsamda Rusya, başta buğday ve mısır gibi temel gıda ürünleri olmak üzere soya ve belli başlı tahılların Afrika'ya ihracatında birincil ülke konumundadır. 2020 yılında Afrika ülkeleri, Rusya'dan 4 milyar dolar değerinde tarımsal ürün ithal ederken 2022 yılına kadar bu rakamın kademeli bir biçimde artış gösterdiği tahmin edilmektedir. Rusya'dan buğday ithalatında Mısır başı çekerken Libya, Sudan, Nijerya, Tanzanya, Cezayir, Kenya ve Güney Afrika

gibi ülkeler ciddi ölçüde Rusya'dan tahıl ürünleri ithal etmektedir.

Gıda güvenliği noktasında pek çok Afrika ülkesi için oldukça kritik öneme sahip bu ürünlerin fiyatlarındaki ani azalma ya da artışlar, 2014 Kırım Savaşı ve günümüzdeki Rusya-Ukrayna savaşında olduğu gibi tarıma dayalı Afrika ülkelerinin ekonomilerini derinden etkilemektedir. Dolayısıyla Rusya'nın Afrika'daki bu geleneksel sektördeki varlığı, yalnızca ticari arka planla değil gıda güvenliğinden sürdürülebilir kalkınma hedeflerine kadar pek çok parametreyle ilişkilendirilebilecek konumdadır. Hiç şüphesiz bu dengesiz ticaret döngüsü, bir taraftan Rusya tarım sektörünü ayakta tutarken diğer taraftan Rusya'nın Afrika'daki ekonomik ayak izlerini farklı alanlara taşımaya olanak sağlamaktadır.

“

Rusya'nın bu konumunu koruyarak Afrika'da ABD, Çin ve Fransa gibi ülkelerin varlığına ve Türkiye gibi bölgede etkinliği giderek artan aktörlerle rekabetini sürdürmek istemesi de kaçınılmazdır.

”

AFRİKA SİYASETİNDE RUSYA ROLÜNÜN GELECEĞİ

Rusya'nın bu aktif askerî angajmanları son dönemde Afrika'da gerçekleşen askerî darbeler ya da bu tür girişimlerle de sıklıkla ilişkilendirilmektedir. Her ne kadar bu duruma dair somut emareler ortaya koyulmasa da Afrika'daki kimi yönetimlerin ya da siyasi ak-

törlerin bu anlamda Moskova yönetimiyle bir etkileşiminin olabileceği kanaati yaygın bir şekilde dillendirilmektedir. Rusya'nın bu konumunu koruyarak Afrika'da ABD, Çin ve Fransa gibi ülkelerin varlığına ve Türkiye gibi bölgede etkinliği giderek artan aktörlerle rekabetini sürdürmek istemesi de kaçınılmazdır.

Son olarak Rusya'nın birçok bölgede aktif olduğu düşünüldüğünde, dış politikasının ekonomik ve askerî kapasite açısından sürdürülebilirliğinin şüpheli olduğunu belirtmek gerekir. Özellikle Ukrayna ile yaşanan savaş sürecinde Rus güçlerinin beklenenden daha yavaş ilerlemesi Moskova'nın askerî kapasitesini efektif biçimde kullanıp kullanamayacağına dair soru işaretlerini doğurmuştur. Bunun yanında savaş nedeniyle Batı ülkelerinin Rusya'ya karşı sert yaptırımları Moskova'yı ekonomik anlamda daha da zorlayacağı ve bu durumun Rusya'nın uzak coğrafyalardaki angajmanlarını kısıtlayabileceği tahmin edilebilir.

Tüm bu parametreler hesaba katıldığında, Rusya'nın yakın çevrelerdeki askerî angajmanları nedeniyle ortaya çıkan sonuçlar, Moskova'nın uluslararası siyasetteki genel pozisyonunu olumsuz etkilemektedir. Bu çerçevede, kendi güvenliğini, ekonomik anlamda sürdürülebilirliğini garanti altına almak amacıyla hamleler yapan Rusya, bu anlamda tam tersi sonuçlarla karşılaşabilecektir. Bu sonuçlar da Rusya'nın Ortadoğu, Afrika ve diğer bölgelerde farklı boyutlarda yürüttüğü etkinlik mücadelelerini ve ilişkilerini olumsuz yönde etkileyecektir. ■

ULUSLARARASI GÜVENLİK GÜNDEMİNİN YENİ AĞIRLIK MERKEZİ AFRİKA VE TÜRKİYE'NİN VİZYONU

DOÇ. DR. GÖKTUĞ SÖNMEZ

Güvenlik Çalışmaları Koordinatörü **ORSAM**

“

Afrika Birliğinin terörle mücadelede kısıtlı imkanları, bölgenin iç dinamiklerinin hem güvenlik bağlamında hem ekonomik, sosyal ve siyasi açıdan oldukça kırılgan ve/ya zayıf yapısı ve bölgeye yapılacak dış yardımların örgütler tarafından kullanımının önüne geçilmesindeki zorluklar, bölgeye dair çizilebilecek iyimser tabloların da kısa ve orta vade adına önüne geçmektedir. Bölgede artan IŞİD hareketliliği ve Boko Haram'ın IŞİD'e biatının yanında eş-Şebab'ın varlığı ise el-Kaide'nin Mağrib el-Kaidesi ile birlikte sınır ötesi varlığının en önemli kollarından biri olarak görülmektedir.

”

Afrika, dünya genelinde çatışma alanları içerisinde yaşanan olay sayısı ve yoğunluğu açısından siyasal şiddetin en fazla görüldüğü bölgelerden biri olarak dikkat çekmektedir. Etnik gerilimlerden iç savaflara, terör olaylarından insan kaçırma vakalarına kadar bölge, kolonyal geçmişin de kalıcı etkileri neticesinde sıklıkla kendisini tekrarlayan bir şiddet sarmalını tecrübe etmektedir. Armed Conflict Location & Event Data Project (ACLED) verilerine göre, 2020 yılında siyasal şiddetin arttığı tek kıta olan Afrika'da, bir önceki yıla göre neredeyse %25'lik bir artışla 17 bin 200 farklı şiddet olayı kaydedilmiştir. Kuzey Afrika halen Arap Baharı sürecinin sancılarını yaşamaya devam ederken Sahraaltı Afrika'da terör örgütleri her geçen gün daha fazla alan

kazanmaktadır. Nitekim Institute for Economics and Peace (IEP) tarafından yıllık olarak yayımlanan Küresel Terörizm Endeksi'ne göre, 2019-2020 aralığında terörizmin en hızlı artış gösterdiği 10 ülkeden 7'si Sahraaltı Afrika'da bulunmaktadır. Küresel bazda terörist hareketliliğin en fazla arttığı 10 ülkeden 7'si bu bölgede yer almaktadır. 2018-2019 arasında terörizm kaynaklı ölümler %15,5 azalırken bölgede terörizm kaynaklı ölümler %67 oranında artış göstermiştir. Aynı endeksin verileri, dünyadaki en etkin terör örgütlerinden birisi olarak IŞİD'in, Ortadoğu'da kaybettiği etkiyi Güney Asya'da ve daha çok Sahraaltı Afrika'da kazanmaya çalıştığına işaret etmektedir. Bu çerçevede Afrika kıtasının bir bütün olarak farklı biçimlerde şiddet olayları ve çatışma dinamikleriyle birlikte önümüzdeki on yıllarda küresel güvenlik gündeminin en önemli odak noktalarından birisi olacağını öngörmek mümkündür.

Afrika Birliğinin terörle mücadelede kısıtlı imkanları, bölgenin iç dinamiklerinin hem güvenlik bağlamında hem ekonomik, sosyal ve siyasal açıdan oldukça kırılgan ve/ya zayıf yapısı ve bölgeye yapılacak dış yardımların örgütler tarafından kullanımının önüne geçilmesindeki zorluklar, bölgeye dair çizilebilecek iyimser tabloların da kısa ve orta vade adına önüne geçmektedir. Bölgede artan IŞİD hareketliliği ve Boko Haram'ın IŞİD'e biatinın yanında eş-Şebab'ın varlığı ise el-Kaide'nin Mağrib el-Kaidesi ile birlikte sınır ötesi varlığının en önemli kollarından biri olarak görülmektedir. Bu noktada küresel ölçekte el-Kaide ve IŞİD'e bağlı yapıların birlikte bulunduğu her coğrafyada mevcut geçişkenlik potansiyeli yeniden hatırlanmalıdır. Afrika Birliği Banış Gücü'nün şu ana kadarki varlığı ve bireysel olarak ülkelerin mücadelelerinin de örgütleri Afrika'dan sökülüp atma konusunda yetersiz

kalmış olması ve tekil olarak pek çok ülkenin bahsi geçen kapasite eksikliği böylesi aktörler için hem verimli bir arazi sunmakta hem de mevcut dinamiklerden faydalanmak adına farklı motivasyonlarla yola çıkabilecek illegal yapılanmaları teşvik etmekte ve zaman içerisinde beslemektedir. Batı Afrika'daki en etkin terör örgütü olarak Boko Haram, Çad Gölü Havzası ülkelerini etkilemeye, Fransa'nın sömürge ilişkilerine bağlı olarak başta askerî gerekçelerle bölgedeki varlığını meşrulaştırmaya ve bölgenin istikrarsızlığının en büyük aktörü olmaya devam etmektedir. 2020-30 döneminde Afrika kıtasının ortalama %5 büyümesi beklentileri olsa da bölgedeki terör örgütlerinin kıtanın gelişimini olumsuz etkileme potansiyeli her zaman mevcut görünmektedir. Doğal kaynakları ve güçlü ekonomileriyle Nijerya gibi aktörleri içinde barındıran Batı Afrika'da Boko Haram'ın varlığı Sahel Bölgesi

için en önemli güvenlik gündemi olarak değerlendirilmektedir.

Özellikle Irak ve Suriye'deki kayıplar sonrası, bölgenin bilhassa IŞİD açısından ağırlığın kaydığı ana merkeze dönüşme sürecinde olması, uluslararası oyuncuların da hem bölgeye giriş hem de bölgede varlıklarını artırmak için kullandıkları önemli argümanlardan biri haline gelmektedir. Özellikle Libya krizinde ve Suriye'nin kuzeyinde daha görünür hale gelen de Gaulle çizgisinden Fransa'nın NATO'nun askerî kanadından ayrılma sürecine, AB içi gerilimlerden Avrupa ordusu tartışmalarına ve bu kapsamda gerçekleştirilen askerî hamlelere kadar varlığını gösteren Fransa-ABD ve Fransa-AB gerilimi bölgedeki denklemin önemli bir boyutudur. Fransa, etkisini hem Burkina Faso, Çad, Nijer, Moritanya ve Mali'den oluşan G-5 gibi

bölgesel hamleler üzerinde başat dış güç pozisyonunu alarak hem AB'nin askerî unsurlarını kendi Afrika varlığını derinleştirmek için kullanma yoluyla artırmaya çalışmaktadır.

“

Çin'in bölgeye güvenlik bağlamında ve/ya terörle mücadele söylemi üzerinden gelmemesi, ülke için bir yandan daha keskin ve sert hamlelerle yayılmanın önünde bir engel oluşturur gibi gözükürken öte yandan hem yerelde daha kabul edilebilir hem de diğer aktörlerle daha az rekabetçi bir profille daha kalıcı ve derin bir etki yapma potansiyeli de taşımaktadır.

”

ULUSLARARASI AKTÖRLERİN TUTUMU

2018'de ABD Afrika Komutanlığı (U.S. Africa Command) AFRICOM Komutanı Thomas Waldhauser'in Afrika'da ABD'ye en büyük tehdidi Kaide ve IŞİD bağlantılı gruplardan geldiği açıklaması, 2017 sonlarında ABD'nin Somali'de 500 askerinin bulunması ve Donald Trump'ın seçimini takip eden yıl sonuna değin ülkede 30'dan fazla drone saldırısı gerçekleştirilmiş olması da bölgenin ABD tarafından ne denli öncelendiğinin ve bu çerçevede Somali'nin eş-Şebab'ın çıkış noktası ve ana faaliyet alanı olması dolayısıyla da ayrı bir öneme sahip olduğunun göstergesidir. Halihazırda ABD'nin 6 ila 7 bin mevcutlu askerî varlığı, bölgede terörle mücadele operasyonlarına aktif desteği

ve Agadiz-Nijer'de kurduğu, 800'den fazla ABD askerine de ev sahipliği yapan 110 milyon dolarlık drone tesisi de bu kapsamda dikkate alınmalıdır ki önümüzdeki yılın en önemli ABD dış politika gündemlerinden birinin ülkenin Afrika'daki varlığını artırması olabileceği değerlendirilmektedir. ABD'nin AMISOM'a (Somali Afrika Misyonu) artan ilgisi ve yapıyı ABD kaynaklarına yaslanır hâle getirme hamlesi Trump döneminde Fransa'nın G-5 hamlesine karşı bir hamle olarak da görülebilir.

Çin, ticaretle girdiği kıtada kendi mütakabiliyet ve uyum söylemiyle örtüşür biçimde şimdilik sert gücü sahadan mümkün mertebe uzakta tutarken şirketlerinden yatırıma, hızla artan sosyal bağlardan Konfüçyus Enstitülerine kadar bölgenin ana küresel gücü olma amacıyla önemli yatırımlar yapmaktadır.

Her ne kadar hegemonluğu tanımlayan bileşenlerin önemli bölümünden uzak ve pek çoğuna erişimi kendisini dizayn etme biçimi dolayısıyla mümkün görünmese de birincil "Challenger (Meydan Okuyucu)" olarak değerlendirilen Çin'in ve takip eden güçlerin hegemonya verebileceği her zarar sistemde sarsıntıya sebep olma potansiyeli taşımaktadır ve bu güçlerin hegemonyaya dönüşüp dönüşmeyeceği bir başka tartışma konusu olsa dahi böylesi bir amaçla atacakları her adım, sistemsel sarsıntıları sebebiyle farklı ölçeklerdeki pek çok gücü ilgilendirecektir. Çin'in bölgeye güvenlik bağlamında ve/ya terörle mücadele söylemi üzerinden gelmemesi, ülke için bir yandan daha keskin ve sert hamlelerle yayılmanın önünde bir engel oluşturur gibi gözükürken öte yandan hem yerelde daha kabul edilebilir hem de diğer aktörlerle daha az rekabetçi bir profille daha

kalıcı ve derin bir etki yapma potansiyeli de taşımaktadır.

Öte yandan, terörizm tehdidinin büyümesiyle birlikte Fransız önderliğinde bölgede bulunan 15.000 kişilik Birleşmiş Milletler (BM) askeri misyonuna İngiltere'nin Mali'ye gönderdiği 300 taze kuvvetle desteğini artırması da hem kıtadaki uluslararası dengeler hem de aktörlerin tehdiye verdiği önemin arttığına bir diğer göstergesi olarak ele alınabilir. Aynı zamanda bu hamle Brexit sonrası Avrupa Birliği (AB)-İngiltere ilişkilerinde özellikle İngiltere-Fransa bağlamında sinyalleri alınmaya başlanan gerilimin derinleşebileceği bir diğer alan olarak Afrika'nın ve özellikle Sahel bölgesinin öne çıkmasının muhtemel olduğunu da göstermektedir. İngiltere'nin Brexit sonrası kendi bireysel-küresel ağırlığının altını çizerek hamleleri artıracığı bir dönemde Afrika'nın bu amaca hizmet edecek en önemli coğrafyalardan biri olması hem bu atmosferde kaçınılmaz hem de böylesi bir stratejide öncelikle eski sömürge coğ-

rafyalara yönelme ihtimalinin ağırlığı ve bunun nispeten düşük sosyal ve ekonomik maliyeti, Afrika'ya yönelişte İngiltere için önemli bir tercih sebebi olacaktır.

TÜRKİYE'NİN AKTİVİZMİ VE OYUN DEĞİŞTİRİCİ POTANSİYELİ

Türkiye, bölgede savunma sanayi satışları ve küresel askeri ve diplomatik projeksiyonunu önlemektedir. Bu ülkeler içerisinde, bölgeyle tarihsel ve sosyolojik bağ-

larının gücüyle öne çıkan Türkiye'nin hem yardım hem destek politikaları hem de siyasi figürlerinin bölgede gördüğü ilgi ülkenin istisnai rolünün altını çizmekte, kimi zaman Libya örneğinde olduğu gibi Sahra ötesinde de gücünün küresel ve nükleer aktörlerle kolayca rekabet edebilir hâle taşınmasına imkan sağlamakta, gücü üzerinde oldukça hayati bir çarpan etkisi yapmaktadır. İşte bu nedenle özellikle bölgedeki ve özel olarak Somali'deki Türk askeri varlığını da hedef alan eş-Şebab saldırıları

tesadüfi görülmemektedir. Türkiye'nin ülkedeki üssü TURKSOM'da Somali polisi özel harekâtçıların eğitimi ve aynı birimin Foça Jandarma Komando Okulunda da eğitim alması bu anlamda gözden kaçmamalıdır. Türkiye'nin bölgeye yatırımlar, altyapıda iyileştirmelere sunduğu katkı, güvenlik güçlerinin eğitimi ve halklar arasındaki yakınlaşmanın her biri, ülkede eş-Şebab başta olmak üzere güç dalganmalarından faydalanmak isteyen kriminal yapıların öfkesini çekmektedir ve bunu açıktan dile getiren yapıların operasyonlarda da sıkça iş birliğine gittiği tahmin edilmektedir.

“

Türkiye açısından bölge, kültürel ve tarihî bağları olan ve 2000'lerin başından bu yana hem savunma sanayinin büyüme rotalarından birini teşkil eden hem de askerî varlığı bulunan bir yapı arz etmektedir.

”

Türkiye, aynı zamanda, bölgede deniz haydutluğu ve terörle mü-

cadele bağlamında deniz kuvvetleri unsurlarının bulunmasına yönelik tezkereyi de Ocak 2020 itibarıyla yeniden uzatmıştır. AMISOM'un ülkeden 2020 sonunda çekilme takvimi ve sorumluluğunun 20 bin civarı mevcuda sahip Somali Ordusuna bırakılması da özellikle 2021 ile birlikte bölgede çerçevesi çizilen hareketliliği artırmasının güçlü bir ihtimal olduğunu göstermekte ve Türkiye'nin hem Somali polisine hem de Somali Ordusunun neredeyse üçte birine verdiği eğitimin de bu çerçevede öneminin altını çizmektedir. Bu kapsamda geliştirilen “Girişimci ve İnsani Dış Politika” konseptinin çıktılarının Afrika bağlamında da yansımaları gözlemlenmektedir. Esasen Türkiye'nin 2005'te Afrika Birliğine gözlemci üye kabul edilmesi sonrasında 2008'de kurulan Stratejik Ortaklık ile gelişen “Afrika Açılım Politikası” ve 2013'ten itibaren uygulanan “Afrika Ortaklık Politikası”, Türkiye'nin Afrika kıtasındaki varlığı açısından kritik dönüm noktaları olmuştur. Gelişen ilişkiler, Türkiye'nin bölgedeki diplomatik varlığının da genişlemesini beraberinde getirmiş, 2009'dan

önce Afrika'nın sadece 12 ülkesinde büyükelçiliği bulunan Türkiye'nin, kıtadaki büyükelçilik sayısı 43'e yükselmiştir.

Türkiye açısından bölge, kültürel ve tarihî bağları olan ve 2000'lerin başından bu yana hem savunma sanayinin büyüme rotalarından birini teşkil eden hem de askerî varlığı bulunan bir yapı arz etmektedir. Özellikle Körfez krizi sonrası kendisine karşı oluşturulan ittifaka karşı coğrafi olarak önemli bir konumda bulunan bölgede kendi varlığını ve menfaatlerini savunmak maksatlı daha derin angajman gerekli hâle gelmiştir. Krizin yumuşaması ve bu bloklaşmanın kırılması durumunda dahi ilişkilerin tam olarak onarımı mümkün olsa bile bu noktaya gelene kadar bölgenin de ana gerilim noktalarından biri olarak kalması olasıdır. Bunun ötesinde Türkiye'nin tecrübesi ve hâlihazırdaki varlığıyla bölgedeki terörle mücadeleyi küresel ve ivedi biçimde öncül olarak şekillendirmesi hem bölge istikrarı ve Türkiye'nin varlığı hem de terör üzerinden bölgede kendi dizaynlarını gerçekleştirmeyi deneyebilecek aktörlerin bu hamlelerini boşa çıkarmak açısından Türkiye'nin dış politika vizyonundaki genişlemenin kalıcı hâle gelmesi açısından hayati öneme sahiptir.

Sonuç olarak bölgede terör örgütlerinin artan hareketliliğinin bölgeye vereceği kısa, orta ve uzun vadeli zararların önlenmesi ve uluslararası rekabetin bölgedeki güvenlik dinamiklerini daha fazla sarsmasının önüne geçilmesi için sahanın yakından takibi gerekmektedir. ■

BİR YILDA ÜÇ DARBE: MALİ, GİNE VE BURKİNA FASO DARBELERİ

DR. VOLKAN İPEK

Öğretim Üyesi YEDİTEPE ÜNİ.

“

Silahlı bürokratlar, demir doktorlar, at üzerindeki adamlar takma isimleriyle bilinen ve yönetimi ele geçirmek isteyen askerler belli dönemlerde dünyanın hemen her ülkesinde etkili oldular. 1970 ve 1990 yılları arasında üçüncü dünya ülkelerinin 2/3'ü en az bir darbe yaşadı.

”

Demokratik yollarla ya da kendisinden önce gerçekleşmiş herhangi bir iç ya da dış müdahaleyle yönetimde bulunan hükümeti askerî hareketle yıkan eylem olarak tanınan darbeler, siyaset biliminin en çok incelediği konulardandır.

Silahlı bürokratlar, demir doktorlar, at üzerindeki adamlar takma isimleriyle bilinen ve yönetimi ele geçirmek isteyen askerler belli dönemlerde dünyanın hemen her ülkesinde etkili oldular. 1970 ve 1990 yılları arasında üçüncü dünya ülkelerinin 2/3'ü en az bir darbe yaşadı. Latin Amerika'da İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Meksika dışındaki tüm ülkeler en az bir darbe geçirdi. Kıtada asker ve yönetim öyle iç içe geçmiştir ki darbeler hükümetlerin bir normu sayılmaya başladı ve hatta "Latin Amerika'da bir askerın gelebileceği en üst düzey pozisyon cumhurbaşkanlığıdır" gibi trajikomik

ifadeler kullanıldı. Latin Amerika'nın yanında darbelerin etkili olduğu ikinci kıtaysa Sahraaltı Afrika oldu. Postkolonyal dönemin teorik başlangıcı sayılan 1946 yılından 2022 yılına kadar 48 ülkede toplamda 323 darbe girişimi yapıldı, bunlardan 97 tanesi başarılı oldu. Kıtada Arap Baharı'nın yaşandığı 2011 yılından itibaren toplamda 43 darbe hareketi görüldü. Bunlardan 10 tanesi yönetimleri devirdi, diğerleri ise ciddi girişimler olarak kaldı. Sahraaltı Afrika'daki darbelerin Latin Amerika'daki darbelerle göre belirgin farklarından biri de ak-

törlerin kimliğiyle darbelerin neden ve nasıl yapıldığıydı. Örneğin, Togo'daki 1963 darbesini disiplinsizlikleri nedeniyle ordudan atılan ve yaş nedeniyle emekli edilen 400 asker, Cumhurbaşkanı Sylvanus Olympio'nun yerine Nicolas Grunitzky'yi göreve davet ederek gerçekleştirdi. Bunun yanında 1966 yılındaki Burundi darbesinde, babası IV.Mwabutsa'ya darbe yapan V.Ntare o dönemki Genelkurmay Başkanı tarafından "Bir oğul babasına saygısızlık yaptığı için" tahtından indirildi. 1979 yılındaki Orta Afrika Cumhuriyeti darbesi kendini imparator ilan edip dünyanın gelmiş geçmiş en küçük ve en kısa ömürlü (3 yıl) imparator-

luğunu kuran Jean Bedel Bokassa'ya karşı bir asker tarafından değil ama eski Başbakan David Dacko tarafından düzenlendi. 1978 ve 1995 yıllarındaki Komorlar darbesinin Bon Denard adındaki bir Fransız general paralı askerler kullanılarak yaptı. 1978 darbesinde aynı zamanda bir Alman kurdu da rol aldı. Yine 1981 yılındaki Seyşeller başarısız darbesinde Güney Afrika rugby takımı forması giyen askerler, Güney Afrika rugby takımını çok seven Cumhurbaşkanı France Albert René'ye kendilerini sporcu olarak tanıttıktan sonra ofisine çıkarak onu öldürmek istedi. Sahraaltı Afrika'da en çok darbe girişimi 26 kez ile Sudan'da, en az darbe girişimiye 1 kez ile Malavi'de, Gabon'da ve Mozambik'te görüldü. Kıtada Güney Afrika Cumhuriyeti ve Senegal, postkolonyal dönemlerinde hiç darbe yaşamadı.

MALİ'DE DARBE SÜRECİ

1 Mayıs 2020 tarihindeki cumhurbaşkanlığı seçimleriyle göreve gelen İbrahim Boubakar Keita ülkenin kuzeyinde devam eden Azawad ve el-Kaide terörü, yüksek yolsuzluk iddiaları, kuraklık ve ekonomik kriz gibi nedenlerle 18 Ağustos 2020 tarihinde gerçekleşen bir darbeyle istifa etmek zorunda bırakıldı. Keita'ya yapılan darbenin arkasında M5 RFP adındaki muhalefet kanadı ve ülkenin karizmatik imamı Mahmoud Dicko da bulunuyordu. Bu anlamda 2020 darbesini sadece Mali ordusu değil, muhalefet ve diyanet işleri ortaklaşa düzenlediler. Keita 2012 yılındaki darbeyle istifa ettirilen Amadou Touré'den sonra askerler tarafından istifa ettirilen

ikinci cumhurbaşkanı oldu. Mali 2020 darbesinin üzerinden bir yıl bile geçmeden bu sefer de 24 Mayıs 2021 tarihinde bir darbe yaşadı. Bu darbeye 2020 darbesiyle göreve gelen Albay Bah Ndaw liderliğindeki geçici hükümet, 2020 darbesinin lideri Albay Assimi Goita tarafından devrildi. 2021 darbesinin ana nedeni, göreve geldiğinde 18 aylık bir sürede sivil yönetime geçeceğinin sözünü veren Ndaw'ın bu sözünü yerine getirmemesiydi. İkinci olarak Ndaw hükümetinin askerî kanadının sivil kanadından güçlü gözükmesiydi. Ndaw'ın hükümet konseyindeki beş kişiden üçü asker kökenliydi.

2021 Mali darbesi 2020 yılında sivilleşmeye söz veren askerlere sivilleşmenin önemli olduğunu düşünen askerler tarafından yapılmasıyla önem kazandı. Ndaw hükümeti ülkede halkın askerlere olan öfkelerini dizginleyemedi, bir askerî doktorun Bamako Hastanesi'nde başhekim yapılmasına kadar giden askerleşmenin hızını alamadı. 2020 darbesinin yapan Goita aynı zamanda Afrika Birliği ve Batı Afrika Devletleri Ekonomik Topluluğu (ECOWAS) gibi askerî darbelere göz yummayan örgütlerin de baskısıyla karşılaştığı için 2021 darbesini de gerçekleştirdi. Ülkedeki 2021 darbesinden sonra Dünya Bankası, Mali'ye olan ödemelerini askıya aldı, topraklarında 5100 asker olan Fransa ve Mali ile tüm askerî ilişkileri durdurdu. Yerleşik sivil yönetimin ve demokrasinin şimdilik hayal olduğu Mali'nin geleceği Albay Goita'nın planladığı 27 Şubat 2022 Cumhurbaşkanlığı Seçimlerine bağlı gibi durmaktadır.

“

1957 yılında Charles De Gaulle tarafından ortaya atılan Fransız-Afrika Birliğini tek başına veto eden, postkolonyal dönemde sosyalizmle kapitalizmi harmanlayarak ekonomisini büyütmeyi başaran tek ülke olan, Amilcar Cabral'ın Portekizlilere gösterdiği bağımsızlık direnişini Conakry'den yönetmesine izin veren Gine gibi bir ülkede herhangi bir darbenin gerçekleşmesi oldukça trajik durmaktadır.

”

GİNE DARBESİNDEKİ ETKENLER

Gine'deki 5 Eylül 2021 darbesinin arkasında, tıpkı 2021 Mali darbesi gibi, ekonomik ve siyasi nedenler göze çarpmaktadır. 2009 yılında cumhurbaşkanlığı görevine gelen Alpha Condé o dönemde verdiği sözlerin çoğunu tutmadı, üstelik ülkenin seçimle gelen ilk cumhurbaşkanı olmasına rağmen 11 yıllık döneminde pek demokratik bir tutum izlemedi. Muhalefet kanadının lideri Cellou Dalein Diallo'nun Condé tarafından sürekli baskı altında tutulması bu duruma iyi bir örnek oldu. Ülkedeki nüfusun %70'inin yaklaşık 3 dolarla yaşadığı Gine'de darbeden hemen önce arttırılan vergiler sonucunda benzin fiyatları %20 zamlandı, bu durum halkı isyan noktasına getirdi. Ayrıca dünyanın en zengin boksit rezervlerinin olduğu Gine bu avantajını ekonomide bir türlü kullanamadı, çıkan boksitense her yıl yarım ton fazlasının Çin'e değerinden çok ucuza satılması tepki çekti. Ek olarak, Mali'de Arap Ba-

harı'ndan sonra toplamda üç, son bir yıldaysa üst üste iki darbe yapılmaması Gine Ordusunu cesaretlendirdi.

Mali'dekinin aksine bir albay tarafından değil bir yarbay tarafından gerçekleştirilen Gine darbesi ülkeyi 2014 yılında büyük durgunluğa iten ebola epidemisinin tam üzerine denk gelmesiyle büyük sorunlar doğuracak gibi durmaktadır. ECOWAS'ın Mali darbesine verdiği sert tepki Gine'de pek bir karşılık bulamazsa şaşırılmamak gerekir çünkü ECOWAS kendisine bağlı olan Mali Merkez Bankasının işlemlerini durdurdu. Gine ortak para birimi yerine kendi parasını kullandığı ve dolayısıyla Gine Merkez Bankası da ECOWAS'a bağlı olmadığı için ECOWAS'ın Gine'de bu tür bir yaptırım uygulaması olanaksız görünmektedir. Bunun yanında Fransa'nın eylül ayında gerçekleşen bu darbeye yeterince tepki göstermediği de görülmektedir. 1957 yılında Charles De Gaulle tarafından ortaya atılan Fransız-Afrika Birliğini tek başına veto eden, postkolonyal dönemde sosyalizmle kapitalizmi harmanlayarak ekonomisini büyütmeyi başaran tek ülke olan, Amilcar Cabral'ın Portekizlilere gösterdiği bağımsızlık direnişini Conakry'den yönetmesine izin veren Gine gibi bir ülkede herhangi bir darbenin gerçekleşmesi oldukça trajik durmaktadır.

BURKİNA FASO DARBESİ

Batı ve Orta Afrika'nın sınırında bulunan Burkina Faso'daki 2022 darbesi aslında 2015 darbesinin bir sonucuydu. Ülkedeki 2015 darbesi de 1987 yılından 2015 yılına kadar ülkeyi yöneten ve kendisini başarısız bulan halkın orduyu ha-

rekete geçirmesiyle yapıldı. Blaise Compaoré 2015 yılının başında anayasayı değiştirip cumhurbaşkanlığındaki görev süresindeki sınırını kaldırmak isteyince ordu tarafından istifaya zorlandı. Bu darbeden sonra göreve gelen yeni Cumhurbaşkanı Roch Marc Christian Kaboré de 2022 yılındaki darbeye benzer ancak daha fazla nedenle devrildi. 2015 yılından beri ülkeyi yöneten Kaboré, bölgedeki Aazawad, el-Kaide, Ensarul İslam mensubu teröristlere karşı orduyu malzeme anlamında ve ekonomik anlamda çok zayıf bıraktı. Pek çok asker maaşlarını alamadı, hatta silahlarına koyacak kurşunları bile yoktu. Bunu fırsat bilen teröristler 2016'dan beri ülkeye 400'den fazla saldırı düzenledi. Ülkenin üçte birinde devlet kontrolü olmaması, kuzeyde dokuz farklı ayrılıkçı grubun sürekli devlet çalışanlarını hedef alması, halkın %76'sının yoksulluk sınırının altında yaşaması, 3000 Burkina Faso lirası veren herkesin pasaportsuz ülkeye giriş yapabilmesi, Yolsuzluk İzleme Komisyonlarının bile yolsuzluk yapımları bu darbeye giden yolda etkili adımlar olarak belirtilmektedir. Bunların yanında doğudaki haydutların yolcu otobüslerini soyması, 1995 yılında ortaya çıkarılan Başkanlık Tugayı'nın kendini ordudan daha üstün görmesi, terörist gruplarla mücadeleyi polis ya da asker yerine yerel milis koglwe-gonun yapması ve bunların da halkı zorunlu vergiye bağlaması çok büyük rahatsızlık yarattı. 2015 yılından beri 1135 okulun güvenlik nedeniyle kapatıldığı Burkina Faso'da kuzeydeki pek çok eyalet sakini de güvenli değil diye yerel seçimlerde oy bile kullanamadı. Teröristlerin 2021 yılının haziran

ayında Solhan'a, kasım ayında da askeri bir üsse saldırması bardağı taşıran son damlalar oldu. Ülkede yönetimi ele geçiren General Paul Henri Sandaogo Damiba, 31 Ocak 2022 tarihinde kendini geçici hükümetin başına atayarak kendi hazırladığı 37 maddelik askeri anayasayla yeni cumhurbaşkanı oldu. Ülkede sivil yönetime geçiş için gerekli altyapıya şimdilik kurulmuş değil. Afrika'nın Che Guevara'sı olarak anılan Thomas Sankara'nın ülkesindeki bu belirsizlik üzücü olmaktan başka bir durum taşımamaktadır.

Sonuç olarak Mali'deki, Gine'deki ve Burkina Faso'daki son bir yılın darbelerinde halkın isyanı sonucu harekete geçen askerler gözlemlenmektedir. Ülkelerdeki demokrasileri demokrasi dışı darbelerle kurtarmak ya da onarmak isteyen bu askerler üç ülkede de bir an önce serbest seçimleri düzenlemeliler. Uluslararası kamuoyuysa nedense sürekli olarak görmezden geldiği ve çok az ilgi gösterdiği Sahraaltı Afrika'nın bu tür sorunlarına karşı daha duyarlı olmalı, Afrika'daki ordulara gerçek demokrasinin askerler tatarından değil halk tarafından kurulabileceği mesajını düzenli olarak iletmelidir. Bölgede etkili olan Rusya ve Fransa gibi aktörlerin demokratik süreçleri ve bölge istikrarını destekler politikalar izlemeleri beklenmektedir. Afrika'daki bölgesel örgütler güçlendirilerek devletlerarası iş birliği boyutları genişletilmelidir. 2 Şubat 2022 tarihinde Gine Bissau'da başarılı olmasına ramak kalan darbe girişimi bölgedeki hükümet-halk-güvenlik üçgeninin ne kadar zayıf olduğunu göstermek için başka bir işaret olarak gösterilebilir. ■

AFRİKA'DA “DARBE” OLGUSU: ALGI VE GERÇEKLIK ARASINDA

KAAN DEVECIOĞLU

Uzman ORSAM

“

Bu kıtadaki ülkelerden Etiyopya ve Liberya hariç tamamı Avrupalı güçler tarafından sömürgeleştirilmiştir. İkinci Dünya Savaşı sonrası süreçte dekolonizasyon politikaları kapsamında bu ülkeler “kâğıt üzerinde” bağımsızlıklarını kazansalar da sömürgeci güçler tarafından kurulan “yeni-sömürgeci” yapılarla sınırlılıklarından kurtulamamışlardır.

”

Afrika, yaklaşık 30 milyon kilometrekare toprak alanına, 1,3 milyar nüfusa ve 54 ülkeye sahip devasa bir kıtadır. Bu kıtadaki ülkelerden Etiyopya ve Li-

berya hariç tamamı Avrupalı güçler tarafından sömürgeleştirilmiştir. İkinci Dünya Savaşı sonrası süreçte dekolonizasyon politikaları kapsamında bu ülkeler “kâğıt üzerinde” bağımsızlıklarını kazansalar da sömürgeci güçler tarafından kurulan “yeni-sömürgeci” yapılarla sınırlılıklarından kurtulamamışlardır. Bunun en temel örneklerinden biri, bağımsızlığını Fransa’dan kazanan Afrika ülkelerinde Bretton Woods Anlaşmasıyla birlikte kullanılması zorunlu tutulan Fransız Frangı (CFA) para birimi, Batı ve Orta Afrika bölgelerinde

Fransa tarafından kurulan merkez bankaları aracılığıyla söz konusu ülkelerle Fransız Merkez Bankası arasında sermaye hareketliliğinin oluşturulmasıdır. Afrika ülkelerinin söz konusu sömürge para biriminden çıkması mümkün olsa da buna tevessül eden liderler ya darbelerle yönetimden el çektilmiş ya da medya organlarında yürütülen algı yönetimi operasyonlarıyla sigaya çekilmiştir. Dolayısıyla bu ülkelerde ya “darbelerle” figüranlar değiştirilmiş ya da mevcut yönetimler merkezin çizdiği sınırların içine çekilmeye zorlanmıştır.

Dünyadaki diğer coğrafyalara nazaran daha fazla darbelerin yaşandığı Afrika’da 1956 yılından 2001’e kadar 80’i başarılı ve 109’u başarısız darbe girişimi yaşandığı belirtilmektedir. 2001 yılını takip eden süreçte bu veri azalmış olsa da özellikle 2020 yılından bugüne bir kez daha artış eğilimi görülmektedir. Bu minvalde biri

Sudan’da, biri Gine’de biri Burkina Faso’da ve ikisi Mali’de olmak üzere beş darbe, biri Nijer’de biri de Gine Bisau’da olmak üzere iki de darbe girişimi yaşanmıştır. Ayrıca Çad’da Devlet Başkanı İdris Debi’nin 2021 yılı içerisinde cephe hattında hayatını kaybetmesinin ardından bu ülkede de bir askerî iktidar devri yaşanmıştır. Büyük bölümü en az gelişmiş ülkeler kategorisinde bulunan Afrika devletlerinde “darbe” olgusunun yerleşmesinin pek çok nedeni bulunmaktadır ancak bunların merkezindeki temel neden sömürge ülkelerinin bıraktığı miras-

tır. Bu mirasınsa askerî, ekonomik ve kültürel sonuçları bulunmaktadır. Örneğin, asker egemen bir yönetim anlayışı Afrika ülkelerinin büyük ekseriyetinde kabullenilmiş ve bu durum bir bölgesel kültür hâline gelmiştir. Bugün Sudan’da demokrasi talebiyle sokaklara dökülen yüz binlerce işsizlikten muzdarip genç bulunsa da ülke yönetiminde etkin olan entelektüellerin çok büyük bölümü bu ülkeyi ancak yine askerî düzleşme çıkaracağına inanmaktadır. Bu durum Afrika halklarının tamamında da böyledir. Dolayısıyla Afrika ülkelerinde ortalama bir vatandaş ülkesindeki yolsuzluktan, istikrarsızlıktan ve kayırmacı yapılardan şikâyet etse de genellikle devrik olan iktidarı savunmakta istekli olmamaktadır ki bu durum da olayları yoğunlukla kansız sonuçlandırmaktadır.

TEMEL DİNAMİKLER

Afrika kıtasında son yıllarda gerçekleşen darbelerin temel dinamikleri incelendiğinde ülke yönetimlerindeki kayırmacı yapılar, ekonomik sorunlar, ordunun ülke ekonomisindeki ağırlığından kaynaklanan siyasetteki etki kapasitesi, halkın farklı kesimlerinin yönetime dahil edilmemesi, temel malların sübvansede edilerek kıtlık dönemlerinde bu ürünlerin arzında yaşanan sıkıntıların halk nezdindeki ağır yükü ve uluslararası aktörler arasındaki rekabetin bu ülkelerdeki yönetimlere yansımalarının öne çıktığı görülmektedir. Dolayısıyla kıtanın darbelerden kurtulmamasının temel sebeplerinin merkezinde sömürgeci güçlerin bıraktığı kayırmacı yapı ve halkın taleplerinin güç odaklarının çıkarlarını olumsuz etkilemesi durumu bulunmaktadır. Bu sebeple cunta yönetimlerinin ya siyasi elitler ya da askerler üzerinden çıkarlarına göre sistemi inşa ettikleri görül-

mektedir. Buradan hareketle kıtanın darbelerden kurtulamamasının sebebi, bu ülkelerde siyasi sistemin istikrar kazanması sonucunda eski sömürgeci güçlerin nüfuzlarını kaybetme korkusudur.

“
Afrika’da darbelerin son yıllarda arttığı görülmektedir. Bu artışın iki temel göstergesi olduğu söylenebilir. Bunlardan birincisi, uluslararası sistemde yaşanan krizlerin, küresel güç mücadelesinin Afrika’yı etkilemesidir. İkincisi, Afrika ülkelerindeki iç dinamiklerin çıkmaza girmesidir.

”
Afrika’daki darbelerin dinamiklerinin genel anlamda sömürgecilik tarihi ve eski-yeni sömürgeciler arasındaki jeopolitik mücadeleyle bağlantılı olduğu anlaşılmaktadır. Fransa’ya karşı bölgede yükselen tepkiler, onun Sahel bölgesi öze-

lindeki terörle mücadelede başarısızlığı ve Fransız Afrika’sı diye ifade edilen bölge ülkelerinde kurduğu sömürü düzenini ikinci dünya savaşı sonrasında bugüne rejimler üzerinden devam ettirmesi darbeleri tetiklemekte veya iç-dış politikada Fransa’ya karşı bağımsız olmak isteyen ülkelerin darbeye maruz kalmasına sebep olmaktadır. Buradan hareketle kıtadaki darbeleri iki yönlü değerlendirmek gerekmektedir. Bu yönlerden birincisi eski yeni sömürgeciler arasındaki jeopolitik mücadeleyle, ikincisi bölge halklarının talepleridir.

AFRİKA’DA DARBE ALGISI

Askerî darbe, Afrika ülkelerindeki halklar nezdinde kimi zaman “kurtarıcı” rolü üstlenirken kimi zaman da var olan kazanımların kaybedilmesi olarak algılanabiliyor. Örneğin Mali ve Burkina Faso’da darbeler, terör ve istikrarsızlıktan muzdarip halklar için kurtarıcı olarak algılanmıştır. Ancak Sudan

gibi örneklerde demokratik kazanımlar temel amaç olmasına rağmen henüz bu anlamda ilerleme sağlanamadığı gibi halk protestoları devam etmekte, siviller arasında yaşanan ayrışma sonucunda askeri dengeleyecek bir mekanizmanın eksikliği istikrarsızlığın yayılmasına neden olmaktadır. Dolayısıyla deterministik bir yaklaşımla genel bir Afrika değerlendirmesi yapmak doğru değildir, bilakis ülkeleri iç ve dış dinamiklerine göre değerlendirmek gerekmektedir.

Askerî darbeler, ülkelerin siyasi, ekonomik ve kültürel yapılarına zarar vermektedir. Ancak Afrika'daki darbelerin dış bağlantıları ve iç problemlerle ilişkisi incelendiğinde halkın tepkilerinin değişkenliği dikkat çekmektedir. Nitekim darbe olan ülkelerin neredeyse tamamında oturmuş bir siyasi sistem mevcut değil, dış aktörlerin nüfuzu çok yoğun ve halkın talepleri göz ardı edilmektedir. Örneğin, Mali halkı darbeyi destekleyen bir görüntü verirken, Burkina Faso halkının endişeli olduğu gözlemlenmiştir. Mali'de halkın darbeyi desteklemesi Fransa'ya yakın

eski rejimin terörle mücadelede başarısızlığı ve bu ülkeye olan tepkinin bir yansımasıdır. Burkina Faso'da ise halkın bir kesimi yaşananlardan endişelenirken, önemli bir kesimi Fransa karşıtlığı sebebiyle darbeyi destekleyen görüntüler vermiştir. Bu anlamda eski sömürgecilerin Afrika ülkeleri üzerindeki nüfuzundan rahatsız olan vatandaşların darbeyi bu anlamda bağımsızlığa giden bir yol olarak gördüğü söylenebilir.

Sonuç olarak, Afrika'da darbelerin son yıllarda arttığı görülmektedir. Bu artışın iki temel göstergesi olduğu söylenebilir. Bunlardan birincisi, uluslararası sistemde yaşanan krizlerin, küresel güç mücadelesinin Afrika'yı etkilemesidir. İkincisi, Afrika ülkelerindeki iç dinamiklerin çıkmaza girmesidir. Uluslararası sistemde ABD, Fransa gibi aktörlerin yükselen bölgesel ve küresel aktörler karşısında kıtanın problemlerine çözüm üretmemesi, sömürgeciliği yeni biçimde sürdürmeye devam etmesi gibi durumlar Afrika ülkelerinin yeni aktörlerle iş birliği kurmasını gerektirmektedir. Elbette bütün

darbeler bu bağlamda değerlendirilmemelidir ancak genel anlamda son yıllardaki darbelerin iki yönü bulunmaktadır: Geleneksel aktörlerin iktidarlarını elde tutma çabası veya geleneksel aktörlere yakın isimlerin saf dışı bırakılması. Bu durumun en önemli sebebi de küresel sistemde yaşanan krizlerin kıtaya yansımaları olarak değerlendirilebilir. Nitekim uluslararası sistem bir kriz içerisinde ve dönüşüm sürecinde, bunun etkileri de Afrika'da gözlemlenebilmektedir. Dolayısıyla Batılı ülkelerin Afrika'daki darbelere yaklaşımı, "benim darbecim, bana düşman olan darbeci" şeklinde bir bakış açısıyla tezahür etmektedir. Örneğin, bazı Batılı aktörler kendi çıkarlarına yakın siyaset izleyen darbe yönetimleriyle uyumlu çalışırken, kendi çıkarlarına karşı Rusya ve Çin gibi aktörlerle iş birliği yapan darbeci rejimlere karşı baskı ve yaptırımlara başvurmaktadır. Buradan hareketle Afrika'da "darbe" olgusunun gerçek etkilerinin yanı sıra zihinlere konmak istenen algı boyutu olduğu ve bölgesel-küresel aktörlerin bu süreçlere farklı tepkiler verdiği gözlenmektedir. ■

BAE-HİNDİSTAN TİCARİ VE STRATEJİK İLİŞKİLERİNDE KAPSAMLI ORTAKLIK DÖNEMİ

GÖKHAN ERELİ

Körfez Çalışmaları Koordinatörü ORSAM

“

Abu Dabi Veliht Prensi ve BAE fiili lideri Muhammed bin Zayid ile Hindistan Başbakanı Narendra Modi arasında gerçekleştirilen görüşmeyle birlikte BAE ve Hindistan arasında Kapsamlı Ekonomik Ortaklık Anlaşması (Comprehensive Economic Partnership Agreement - CEPA) imzalandı.

”

Körfez'in en büyük ikinci ekonomisi Birleşik Arap Emirlikleri'nin (BAE) Asya ülkeleriyle gerçekleşen ticareti çerçevesinde en önemli ortaklarından bir tanesi Hindistan'dır. Bu çerçevede geçtiğimiz haftalarda Abu Dabi Veliht Prensi ve BAE fiili lideri Muhammed bin Zayid ile Hindistan Başbakanı Narendra

Modi arasında gerçekleştirilen görüşmeyle birlikte BAE ve Hindistan arasında Kapsamlı Ekonomik Ortaklık Anlaşması (Comprehensive Economic Partnership Agreement - CEPA) imzalandı. Mayıs ayından itibaren yürürlüğe girecek olan anlaşma her şeyden önce iki ülke arasında uzun süredir devam eden güçlü ekonomik ilişkilerin ve yoğun ticari bağların bir ürünü olarak değerlendirilmelidir. Bunun yanında iki ülkenin belirli stratejik yönelimler konusunda da fikir ve çıkar birliği göstermiş olmaları, ekonomik ilişkilerini geliştirmelerini ve ticari faaliyetlerini yoğunlaştırmalarını da beraberinde getirmiş ve bu ilişkilerin artırılmasını kolaylaştırmıştır.

“

İki ülke liderinin gerçekleştirdiği görüşmede vanlan anlaşmanın yanında aynı zamanda enerji, gıda güvenliği, savunma ve sağlık gibi alanlarda da iş birliği yapacağı vurgulandı. Hindistan, BAE'nin petrol-dışı sektör ticaretinde bir numaralı ortağıyken, BAE de Hindistan'ın en büyük üçüncü ticaret ortağıdır.

”

ORTAKLIK ANLAŞMASI DETAYLARI

Anlaşmayla birlikte önümüzdeki beş yıl içerisinde BAE ve Hindistan arasındaki petrol dışı sektör ticaretinin 100 milyar doları ve on bir adet hizmet (services) sektöründe ticaretin 15 milyar doları aşması beklenmektedir. Aynı zamanda iki ülke arasındaki ticaretin bu yıl içerisinde 60 milyar doları

bulması beklenmektedir. Bu çerçevede iki ülke arasında imzalanan ekonomik anlaşma, aynı zamanda Hindistan'ın da Ortadoğu ve Kuzey Afrika bölgesi ülkeleriyle gerçekleştirdiği ilk ikili ticaret anlaşması ve 2014 yılında göreve gelen Narendra Modi'nin ilk kapsamlı ticaret anlaşması olarak değerlendirilmektedir. İki ülke liderinin gerçekleştirdiği görüşmede vanlan anlaşmanın yanında aynı zamanda enerji, gıda güvenliği, savunma ve sağlık gibi alanlarda da iş birliği yapacağı vurgulandı. Hindistan, BAE'nin petrol-dışı sektör ticaretinde bir numaralı ortağıyken, BAE de Hindistan'ın en büyük üçüncü ticaret ortağıdır. İmzalanan ekonomik ortaklık anlaşmasıyla BAE ve Hindistan'ın hâlihazırda güçlü ekonomik, ticari ve yatırım ilişkilerinin yakın zamanda gelişmesi beklenebilir.

BAE ve Hindistan'ın imzaladığı Kapsamlı Ekonomik Ortaklık Anlaşması, iki ülke ticaretini, ekonomik ilişkilerini ve karşılıklı yatırımları artıracak bir ortamın oluşmasını sağlayacaktır. Bu anlamda, hâlihazırda BAE'nin küresel piyasalardaki ortaklarına yönelik olarak gerçekleştirdiği petrol-dışı sektör ihracatının %15'ine yakınının Hindistan tarafından gerçekleştirildiği ifade edilmiştir. Konuyla ilgili olarak BAE'nin Dış Ticaretten Sorumlu Devlet Bakanı Thani el-Zeyoudi'nin yaptığı açıklamada, anlaşmayla birlikte BAE'den Hindistan'a ihracatı gerçekleştirilecek ürünlerin %80'inden fazlasında gümrük vergilerinin indirileceği ve iki ülkenin bu hamleyle ciddi oranda birbirlerine ekonomik fayda, piyasalara erişim ve yatırım imkânı sağlanacağı ifade edilmek-

tedir. Bakan ayrıca açıklamalarında, söz konusu anlaşmanın BAE'nin gayrisafi yurt içi hasılasını beş yıl içerisinde 8.9 milyar dolar ile %1.7 oranında büyüteceğini ifade etmiştir.

Aralıklı olarak son 12 yılın (2010-2022) verileri değerlendirildiğinde BAE ve Hindistan arasındaki ticaretin en düşük olduğu dönemlerde dahi 28 milyar dolar seviyelerinde gerçekleştiği gözlemlendiğinde, ekonomik anlaşmayla bu yıl içerisinde 60 milyar ve gelecek beş yıl içerisindeki 100 milyar dolar hedeflerinin gerçekçi hedefler olduğu görülmektedir.

TİCARİ İLİŞKİLER VE EKONOMİK BÜYÜKLÜKLER

BAE'nin GSYH'sinin BM İstatistik Bürosunun sağladığı verilere göre 2016 yılında 357.045 milyar dolar, 2017 yılında 385.605 milyar dolar, 2018'de 422.215 milyar dolar, 2019'da 417.215 milyar dolar ve 2020 yılında 358.868 milyar dolar figürlerinde seyrettiği görülmektedir. Bu aşamada, BAE'nin ekonomik kalkınma ve ekonomik kaynakların çeşitlendirilmesi hedefleri doğrultusunda petrol-dışı sektörlerin ekonomideki paylarının artırılmasını amaçlayan politikaları da Hindistan ile gerçekleştirilen anlaşmaya uygundur. Nitekim yine BM İstatistik Bürosunun sağladığı verilere göre, 2016 yılında 2.290 trilyon dolar, 2017'de 2.624 trilyon dolar, 2018'de 2.761 trilyon dolar, 2019'da 2.889 trilyon dolar ve

2020'de 2.664 trilyon dolarlık ekonomisi Hindistan'ın Körfez'de BAE ile ilişkilere özellikle Covid-19 salgınının olumsuz etkilerinin de bertaraf edilmesi gerektiği ortamda daha da önem verdiği görülebilir. BAE ekonomisinin de 2020-2021 döneminde %6 dolaylarında daralma yaşamasının ardından tekrardan bu eğilimi geri çevirmeye çalıştığı ortamda, Hindistan ile gerçekleştirilen ticaretin artırılması aynı zamanda BAE'nin de bu gibi çeşitli hedeflerine ulaşmasını sağlayabilecektir.

Bu çerçevede, iki ülkenin ekonomik fırsatları değerlendirdiği bir noktadan itibaren, son yıllarda gerçekleşen ticaret hacmi de iki ülkenin kapsamlı ekonomik ortaklık anlaşmasının boyutları hakkında fikir verebilecektir. Bu bağlamda 2010 yılında iki ülke arasındaki ticaret hacmi 44.493 milyar dolar, 2012 yılında 48.894 milyar dolar, 2014 yılında 28.568 milyar dolar,

2016 yılında 29.924 milyar dolar, 2018 yılında 35.913 milyar dolar ve 2020 yılında 27.956 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir. Aralıklı olarak son 12 yılın (2010-2022) verileri değerlendirildiğinde BAE ve Hindistan arasındaki ticaretin en düşük olduğu dönemlerde dahi 28 milyar dolar seviyelerinde gerçekleştiği gözlemlendiğinde, ekonomik anlaşmayla bu yıl içerisinde 60 milyar ve gelecek beş yıl içerisindeki 100 milyar dolar hedeflerinin gerçekçi hedefler olduğu görülmektedir. BAE'nin Körfez ülkeleri içerisindeki en önemli ticaret ortaklarından Suudi Arabistan ile son yıllarda gerçekleştirdiği ticaret hacminin dahi 2016 yılında 14 milyar dolar seviyelerinde ve 2020 yılında 17 milyar dolar seviyelerinde olduğu görülmektedir. Dolayısıyla birçok gümrük tarifesi kolaylığını da beraberinde getiren Körfez-içi ticaretinin dahi daha düşük olması, BAE'nin Hindistan'a

ticari anlamda verdiği önemi gösterir niteliktedir.

ABD-Hindistan ilişkilerinin yeni bir boyutu olarak geçtiğimiz aylarda kurulan ve “Yeni QUAD” olarak lanse edilen ortaklıktır. Bu ortaklıktaysa ABD ve Hindistan’ın yanında, Ortadoğu’dan İsrail ve BAE’nin yer alması, Hindistan ve BAE’nin sadece ekonomik anlamda ortaklık kurduğunu değil, aynı zamanda ABD ile iyi ilişkiler çerçevesinde de stratejik fikir ve çıkar birliği kurduklarını da göstermektedir.

STRATEJİK/JEOPOLİTİK YÖNELİMLER

BAE ve Hindistan arasındaki ekonomik ilişkilerin gelişmesini ve ticari ilişkilerin yoğunlaşmasını sağlayan olgulardan birisi de aynı zamanda iki ülkenin bir süredir devam ettirdiği fikir ve çıkar birliği sayesinde oluşan stratejik yönelimleridir. Bu çerçevede iki ülkenin de temelde Asya ve özellikle Ortadoğu jeopolitiği bağlamında ABD’nin önemli müttefikleri oldukları görülmektedir. Hindistan açısından bakıldığında, ABD ile ekonomik ilişkiler gerek her iki ülkenin de dünyanın en büyük birkaç ekonomisi olması sebebiyle önemliyken, stratejik ilişkilere Hindistan’ın Asya jeopolitiği içerisinde Rusya’ya, Çin’e, Japonya’ya ve Güney Kore’ye yönelik olarak politikalarında önem kazanmaktadır. Bu çerçevede, 2007 yılında

ABD tarafından Japonya ve Avustralya ile birlikte oluşturulan Dörtlü Güvenlik Diyalogu’na (Quadilateral Security Dialogue) Hindistan’da dâhildir. Asya jeopolitiğinde Çin’in stratejik ve jeopolitik anlamda dengelenmesi meselesinde Hindistan’ın belirli oranda ABD ile hareket ettiği görülmektedir. Bununla birlikte, ABD-Hindistan ilişkilerinin yeni bir boyutu olarak geçtiğimiz aylarda kurulan ve “Yeni QUAD” olarak lanse edilen ortaklıktır. Bu ortaklıktaysa ABD ve Hindistan’ın yanında, Ortadoğu’dan İsrail ve BAE’nin yer alması, Hindistan ve BAE’nin sadece ekonomik anlamda ortaklık kurduğunu değil, aynı zamanda ABD ile iyi ilişkiler çerçevesinde de stratejik fikir ve çıkar birliği kurduklarını da göstermektedir.

İki ülkenin fikir ve çıkar birliği aynı zamanda Hindistan’ın jeopolitik yönelimleriyle ilgilidir. Hindistan’ın bir süredir hayata geçirmeye çalıştığı Hindistan-Yunanistan gıda-ulaşım-enerji koridoru açısından gerek BAE ve gerekse İsrail’in sahip olduğu coğrafi konumlar ve jeopolitik anlamlar önem kazanmıştır. Her ne kadar aktif olarak hayata geçirilmesinin önünde ciddi sorunlar olsa da Hindistan ve BAE’nin bu koridora benzer şekilde stratejik yönelimlerde ortaklıklar yaptığı görülmektedir. Bunun yanında BAE’nin özellikle Hindistan’ın petrokimya, enerji, telekomünikasyon, perakende, hizmet sektörü, deniz taşımacılığı, inşaat ve altyapı iyileştirme faaliyetleri çerçevesinde önemli yatırımlar gerçekleştirmektedir. Hindistan’a gerçekleştirilen yatırımlar gerek BAE millî petrol şirketi ADNOC’un (Abu Dhabi

National Oil Company) faaliyetleri ve gerekse de BAE’nin Abu Dabi ve Dubai emirliklerine bağlı yatırım fonları aracılığıyla gerçekleşmektedir. Bunun yanında BAE’de Abu Dabi ve Dubai başlıca olmak üzere birçok bölgede çalışan Hindistan vatandaşlarının sayısının neredeyse ülkenin %30’luk nüfusunu oluşturan 3,5 milyon kişiye yakın olduğu belirtilmelidir. BAE’de 3,5 milyona yakın Hindistan vatandaşının yaşadığı gerçeği de iki ülkenin ilişkilerinin sadece ekonomik/ticari ve stratejik/jeopolitik çerçevede gelişmediğini, sosyolojik boyutların da iki ülkenin ilişkilerinde önemli yer tuttuğunu göstermektedir.

Sonuç olarak bütün bu veriler göz önüne alındığında, yaklaşık 360 milyar dolarlık GSYH ile BAE’nin ve yaklaşık 2.664 trilyon dolarlık GSYH ile Hindistan’ın hâlihazırda 50 milyar dolar sınırına dayanmış olan ikili ticaretlerini kapsamlı ekonomik ortaklık anlaşmayla birlikte bir sonraki aşamaya taşıdıkları görülmektedir. İki ülkenin ticaret hedeflerinin mal ve hizmet sektörleri çerçevesinde 100 milyar dolardan fazla olması, bu anlamda Körfez içi ekonomik mücadele bağlamında BAE’nin Suudi Arabistan’a karşı elini güçlendirirken, aynı zamanda Körfez’in Asya ülkeleri nezdindeki önemini de artırmaktadır. Bu anlamda yakın dönemlerde, BAE ve Hindistan’ın ortaya koyduğu örnekten hareketle Asya ülkelerinin Körfez ülkelerine yönelik olarak ticari faaliyetlerinde artış meydana gelmesi söz konusu olabilecektir. Nitekim bu konuda Hindistan’ın en büyük ekonomik/ticari rakibinin Çin olacağı beklentisi yanlış olmayacaktır. ■

UKRAYNA KRİZİNİN SURIYE GELİŞMELERİNE OLASI ETKİLERİ

OYTUN ORHAN

Levant Çalışmaları Koordinatörü ORSAM

“

Rusya, Ukrayna'da Batı'ya ve NATO'ya rağmen hedeflerine ulaşabilirse Suriye'de de daha özgüvenli ve agresif bir tutum alabilir. Ancak Ukrayna işgalinin seyrine ilişkin bir diğer senaryo direnişin güçlenerek devam etmesi, buna paralel Batı'nın Ukrayna'ya askerî desteğinin kademeli olarak artması ve Ukrayna'nın Rusya açısından yeni bir Afganistan'a dönüştürülmesidir.

”

Suriye krizi bölgesel ve küresel boyutlarıyla çok katmanlı bir sorun hâline gelmiştir. Kriz bu niteliği itibarıyla Ortadoğu ve küresel sistemde yaşanan sorunları etkileyebilmekte ve gelişmelerden etkilenilmektedir. Suriye krizinin seyrini belirleyen en önemli faktörlerden bazıları, ABD-Rusya ve Türkiye-Rusya ilişkileridir. Dolayısıyla bu ilişkiler açısından kritik sonuçlar doğuran Ukrayna işgalinin Suriye krizine doğrudan yansımaları olması beklenebilir.

SURIYE'DE DÖNÜŞMESİ MUHTEMEL İKİLİ İLİŞKİLER

Suriye krizinde etkili dış aktörlere bakıldığında Rusya, Türkiye, ABD ve İran öne çıkmaktadır. Bu aktörler arasında Türkiye ve Rusya'nın geliştirdikleri ikili inisiyatiflerle Suriye krizinin seyrinde kritik rol üstlendikleri görülmüştür. Her ne kadar Astana sürecinde İran garantör ülke olarak yer alıyor olsa da Türkiye ve Rusya ikilisi gerek sahada alınan zorlayıcı tedbirler gerekse masada imzalanan mutabakatlar vasıtasıyla Suriye krizinin gidişatını belirleyen iki ana aktör olmuştur. Türkiye ve Rusya, Suriye'de farklı cephelerde yer alsın ve zaman zaman başta İdlib'de olmak üzere sahada vekiller vasıtasıyla çatışsa da sorunları yönetebilme kapasitesi geliştirmiştir. Bu noktada lider diplomasisi etkili bir rol oynamıştır. Suriye sahasında kördüğüm ya da iki ülke arasında çatışmayı beraberinde getirebilecek bir tırmanma yaşandığında Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan ve Rusya Lideri Vladimir Putin bir araya gelerek sıkıntıları aşabilecek mekanizmalar geliştirmeyi başarmıştır. Suriye'de sağlanan bu tecrübe iki ülkenin güç mücadelesine giriştikleri Libya ve Güney Kafkasya gibi sahalarda da kulla-

nılmıştır. İki ülkenin söz konusu alanlarda farklı cephelerde yer alıyor ve farklı yerel aktörleri destekliyor olması ilişkiler açısından bir risk faktörü oluşturmaktadır. Ancak diğer taraftan bu alanlarda sorunların çözümü için geliştirilen mekanizmalar iki ülkenin hassasiyetlerini karşılıklı olarak gözet-

meleri ihtiyacını beraberinde getirmiştir. Ayrıca bir sahada yaşanan gerginlik diğer sahaları etkiler hâle gelmiştir. Bu açıdan en çarpıcı örnek Rusya'nın Dağlık Karabağ, Libya veya Ukrayna gibi meselelerde Türkiye'nin atmış olduğu adımlardan rahatsızlık duyduğu durumlarda Suriye'de muhaliflerin

kontrolündeki bölgelere dönük hava saldırıları vasıtasıyla Türkiye üzerindeki baskıyı artırma çabasıdır. Buradan hareketle Rusya'nın Ukrayna'yı işgal girişiminin Suriye'ye en başta gelen yansımalarından biri muhalifler kontrolündeki bölgelerde istikrarsızlık ve Rusya baskısının artması olabilir.

Zira Türkiye, Rusya'nın Ukrayna'yı işgal girişimine karşı olduğunu açıkça ortaya koymuştur. Bunun ilk örneği 24 Şubat 2022'de yaşanmıştır. Bu tarihte Rus savaş uçakları Türkiye'nin kontrol altında tuttuğu Fırat Kalkanı bölgesinde yer alan el-Bab'a dönük hava saldırısı düzenlemiştir. Ukrayna krizinin gelişimi ve Türkiye'nin alacağı pozisyona bağlı olarak söz konusu alanlarda benzer gelişmeler söz konusu olabilir.

Ukrayna krizinin diğer bir etkisi ABD-Rusya ilişkisinde yarattığı derin çatlak olmuştur. Bu durum iki ülkenin Suriye'de geliştirmeye çalıştıkları uzlaşya darbe vurulmasına neden olabilir. ABD ve Rusya, Suriye'de rakip pozisyonda yer alsalar da Joe Biden yönetiminin ABD'de iktidara gelmesinden bu yana iki ülke arasında Suriye konulu görüşmeler yürütülmektedir. Bu çerçevede, ABD Ulusal Güvenlik Konseyi Ortadoğu ve Kuzey Afrika Koordinatörü Brett McGurk başkanlığındaki ABD heyeti ile Rusya Dışişleri Bakan Yardımcısı Sergey Vershinin ve Rusya Devlet Başkanı'nın Suriye Özel Temsilcisi Alexander Lavrentiev başkanlığındaki Rus heyeti arasında Cenevre'de çeşitli görüşmeler gerçekleşmiştir. İki ülke bu görüşmelerde başta Fırat'ın doğusu olmak üzere Suriye konusunda bir çözüme varmaya çabalamaktadır. ABD'nin mevcut Suriye politikasını büyük ölçüde Brett McGurk ve ekibi yürütmektedir. Brett McGurk ve ekibi, ABD'nin Şam ile YPG/PKD arasında bir anlaşma sağlayıp Suriye'den çıkma fikrini desteklemektedir. McGurk bunun için de ABD'nin Suriye konusunda Rusya ile anlaşması gerektiğini düşün-

mektedir. Biden iktidarı sonrasında Rusya ile yürütülen Suriye konulu görüşmelerin temel motivasyonu budur. Biden yönetimi iktidara geldikten sonra, Rusya ile görüşmelerin önünü açabilmek açısından Suriye rejimi ve dolayısıyla Rusya'ya dönük bazı olumlu adımlar atmıştır. Bu adımlar şu şekilde sıralanabilir:

- Biden yönetimi, Delta Crescent Energy şirketinin Suriye'nin YPG/PKD kontrolündeki petrol sektöründe faaliyet göstermesine Donald Trump döneminde verilen muafiyete son vermiştir.
- ABD, Mısır doğal gazı ve Ürdün elektriğinin Suriye üzerinden Lübnan'a ulaştırılması projesine siyasi onay vermiş ve bu ülkeleri Suriye hükûmetiyle iş yapan ülke, kurum ve kişileri hedef alan Sezar Yasası yaptırımlarına maruz bırakmamıştır.
- ABD yönetimi, Ürdün'ün Suriye Şam ile ilişkilerini normalleştirme girişimine siyasi onay vermiş ve normalleşmenin önünü açmıştır. Şam-Amman normalleşmesi, Ürdün Kralı Abdullah'ın ABD'de Biden ile görüşmesinden hemen sonra gerçekleşmiştir.
- ABD, PYD/YPG'lilerin Suriye rejimi yetkilileriyle görüşmelerini desteklemiştir. Bu kapsamda Şam ve PYD arasında ABD ve Rusya'nın arabuluculuğu/yönlendirmesiyle görüşmeler yapılmıştır.

Ukrayna işgali nedeniyle gerilen ABD-Rusya ilişkisi iki ülkenin Suriye konusunda uzlaşya sağlamayı

amaçlayan görüşmelerinin kısa vadede sektöre uğramasına neden olacaktır. Ukrayna krizi, orta ve uzun vadede ABD ile Rusya'nın Suriye konusunda bir anlaşma sağlama imkânlarını sınırlandıracaktır. Rusya'nın Ukrayna'yı işgal girişiminde askerî başarı sağlaması ya da tersi şekilde Ukrayna'nın göstereceği uzun süreli direnç Rusya'nın Suriye'deki etki kapasitesini doğrudan etkileyecektir. Bu değişim de Suriye rejiminin kendini daha güvende hissetmesi ya da tam tersi ülke içindeki pozisyonunun görece zayıflaması gibi sonuçlar doğurabilir.

“

Esad rejiminin geleceği bir açıdan Rusya'nın Ortadoğu bölgesi ve dünya siyasetinde alacağı güçlü ya da zayıf konumla doğrudan bağlantılıdır. Dolayısıyla Şam muhtemelen Rusya'nın Ukrayna'yı işgal girişiminde nasıl bir "performans" sergileyeceğini yakından takip ederek kendi geleceği konusunda çıkarımda bulunacaktır.

”

SURİYE REJİMİNİN UKRAYNA TUTUMU VE RUSYA'NIN KONUMU

Rusya'nın Ukrayna işgali uluslararası toplumun büyük çoğunluğunun tepkisini çekmiştir. Ancak bu işgal karşısında Suriye rejiminin aldığı tavır istisna oluşturmaktadır. Rus lider Putin'in Ukrayna'nın doğusundaki ayrılıkçı bölgeler Donetsk ve Luhansk'ın bağımsızlığını tanıyan kararnamelere imza at-

masının hemen ardından Suriye resmi haber ajansı tarafından “Suriye'nin Lugansk ve Donetsk cumhuriyetleriyle ortak çıkarlar ve karşılıklı saygı çerçevesinde ilişkiler kurmaya ve güçlendirmeye hazır olduğu” duyurulmuştur. Şam'ın almış olduğu bu tutum bir taraftan Rusya'nın Suriye rejimi yanında iç savaşa müdahalesi ve iç savaşın seyrini Şam lehine değiştirmesine dönük “vefa borcu”, diğer taraftan Şam'ın Moskova'ya aşırı bağımlı hâle gelmesinin zorunlu bir sonucudur. Esad rejiminin geleceği bir açıdan Rusya'nın Ortadoğu bölgesi ve dünya siyasetinde alacağı güçlü ya da zayıf konumla doğrudan bağlantılıdır. Dolayısıyla Şam muhtemelen Rusya'nın Ukrayna'yı işgal girişiminde nasıl “performans” sergileyeceğini yakından takip ederek kendi geleceği konusunda çıkarımda bulunacaktır. Rusya, Ukrayna işgali öncesi ve sırasında daha önce de test ettiği

gibi Batı'nın kendi arasında birlik oluşturamadığını, askerî anlamda caydırıcı bir hamlede bulunamadığını görmüştür. Hatta bu işgal hareketiyle beraber uluslararası sistemde yeni bir düzenin kurulmakta olduğu, Rusya'nın yeniden süper güç konumuna erişeceği değerlendirilmeleri söz konusudur.

Ancak bu değerlendirmeler Ukrayna'yı işgal girişiminin askerî başarısıyla paralel yürüyecektir. Rusya, Ukrayna'da Batı'ya ve NATO'ya rağmen hedeflerine ulaşabilirse Suriye'de de daha özgüvenli ve agresif bir tutum alabilir. Ancak Ukrayna işgalinin seyrine ilişkin bir diğer senaryo direnişin güçlenerek devam etmesi, buna paralel Batı'nın Ukrayna'ya askerî desteğinin kademeli olarak artması ve Ukrayna'nın Rusya açısından yeni bir Afganistan'a dönüştürülmesidir. Bu senaryonun gerçekleşmesi durumunda Rusya'nın Suriye'deki konumu uzun vadede zayıflayabilir,

siyasi çözüme olan ihtiyacı artabilir. Rusya bu durumda İran ile giriştiği nüfuz mücadelesinde de geri kalabilir. Ancak diğer taraftan Rusya, Ukrayna'da dolaylı mücadele ettiğini düşündüğü aktörlere karşı Suriye üzerinden karşılık vermek isteyebilir. Bu noktada Türkiye açısından fırsat ve risklerin bir arada olduğu söylenebilir. Türkiye açısından fırsat algısı Rusya'nın Fırat'ın doğusunda ABD'yi Suriye'den çekilmeye dönük zorlayıcı tedbirlere başvuracak olmasıdır. Böyle bir durum Türkiye'ye Fırat'ın doğusunda YPG ile mücadelesi açısından fırsatlar yaratacaktır. Türkiye açısından risk ise Rusya'nın muhalif bölgelerdeki Türk askerî varlığını da çekilmeye zorlama girişimlerinin hız kazanması olabilir. Sonuç olarak bütün bu olasılıkların Rusya'nın Ukrayna işgalinde nasıl bir performans sergileyeceğiyle doğrudan bağlantılı olduğu söylenebilir. ■

UKRAYNA KRİZİNİN ORTADOĞU'YA GÖSTERDİKLERİ: EMPERYALİZM VE ORYANTALİZM ARASINDA

DR. MUSTAFA YETİM

Uzman ORSAM

“

Rusya'nın Ortadoğu'daki politikalarına Batı'nın yeterince itiraz etmemesi ve dahası Rusya'nın Libya-Suriye krizlerinde başat aktör olmasının dolaylı da olsa onaylanması yaşanan Ukrayna krizinde Batı'nın takındığı “evrensel değerlere bağlılık” tutumunun sorgulanmasına yol açmaktadır.

”

Rusya'nın 24 Şubat'ta Ukrayna işgalini başlatmasının Soğuk Savaş sonrası dünyanın önemli kırılma hatlarından biri olacağı aşîkârdır. Küresel aktörler arasındaki bloklaşmanın daha sert bir zemine kayması, toprak bütünlüğü-siyasi bağımsızlık gibi uluslararası hukuk prensiplerinin aşınması, Birleşmiş Milletlerin (BM) “uluslararası is-

tikrarı-barışı sağlama” temel misyonunun daha fazla tartışmaya açılması, alınan yaptırım kararlarıyla küreselleşme sürecinden enerji devi Rusya'nın izole olma ihtimali ve Rusya'nın Atlantik İttifakı adeta güçlendirmesi gibi Ukrayna merkezli krizin değişen küresel siyasi, hukuki, ekonomik ve sosyal etkilerinin yanı sıra Ortadoğu açısından da önemli yansımaları olduğu belirtilebilir. Son süreçte Rusya'nın Ortadoğu'da askerî, siyasi ve ekonomik girişimlerinin yoğunlaştığını düşünürsek Ukrayna sürecinin nereye evrileceği Rusya'nın bu bölgedeki etki kapasitesini de şekillendirecektir.

ORTADOĞU'DA RUS GİRİŞİMLERİ VE BATI'NIN “SESSİZLİĞİ”

Aslında özellikle Arap Ayaklanmaları süreciyle Rusya'nın Ortadoğu ve Kuzey Afrika gelişmelerinde daha etkin bir profil sergilediği görülmektedir. Bu bağlamda Suriye iç savaşına DAES-karşıtı koalisyonun parçası olarak dâhil olan Moskova yönetiminin burada Beşar Esad rejiminin sivil insanlara

yönelik düzenlediği katliamlara verdiği destek bu konularda Rusya'nın tutumunu önceden göstermiştir. Dahası sadece Rusya değil Libya çatışmalarında da Wagner Grubu paralı askerler aracılığıyla Libya'da Trablus'taki meşru hükümeti devirmeye çalışan Halife Hafter milislerine verdiği destek bilinmektedir. Hafter milislerinin de Esad rejimine benzer şekilde insani trajedinin yaşanması ve katliam girişimlerinin gerçekleşmesinde rolü olduğunu düşünürsek Rusya'nın bu süreçlerdeki cesaretlendirici rolü daha rahat anlaşılabilir: Dolayısıyla Ortadoğu bölgesi Rus yayılmacılığının ve bu yayılmacılık sürecinde Rusya'nın insani-savaş hukuku prensipleri ya da diğer evrensel değerlere yönelik tutumunu yakından tecrübe etmiştir. Diğer taraftan Rusya'nın sert güç unsurlarıyla söz konusu ülkeler ve Doğu Akdeniz bölgesinde de aktif ve etkin bir küresel-alternatif aktör hâline dönüştüğü de unutulmamalıdır.

Rusya'nın Ortadoğu'daki söz konusu eylemleri Ukrayna krizinden önce bu aktörün yayılmacı politikasındaki oluşturuç unsurları doğrular nitelikteydi. Buna rağmen Rusya'nın Ortadoğu'daki politikalarına Batı'nın yeterince itiraz etmemesi ve dahası Rusya'nın Libya-Suriye krizlerinde başat aktör olmasının dolaylı da olsa onaylanması yaşanan Ukrayna krizinde Batı'nın takındığı "evrensel değerlere bağlılık" tutumunun sorgulanmasına yol açmaktadır. Bilindiği gibi Batılı ülkelerin ve özellikle son dönemde ABD'nin Ortadoğu yaklaşımı da sömürgeci nitelikler taşıması ve bölgedeki demokratik gelişmelere engel olmak yönünde

eleştirilmektedir. Özellikle genel olarak Batı ve özel olarak ABD'nin uzun yıllara dayanan İsrail işgaline verdiği çok boyutlu destek ve Filistin halkının "egemen, bağımsız ve toprak bütünlüğüne" sahip şekilde var olmasını engeller politikaları Batı'nın Ukrayna krizine yönelik benimsediği söylemin nedenli Oryantalist (Şarkiyatçı) unsurlar taşıdığına işaret etmektedir. Ukrayna krizini adeta Rusya'yı "liberal-özgür dünyayı" yok etmeye çalışan öteki şeklinde inşa etme ve Batı'yı da "özgür-demokratik dünyanın" parçası Ukrayna'yı "kurtaran" olarak konumlandıran Batılı başkentlerin bu kriz süresince izlediği politikaların da Doğu'yu "tahakküm altına alma" ve "sömürme" amaçlarına hizmet eden Şarkiyatçı yaklaşımlarla uyumlu olduğu söylenebilir.

Ukrayna işgalinin başlamasıyla "güçlü", "dayanışmacı" ve "kararlı" tepki veren Batı'nın bu tutumu geçmişteki "yatıştırıcı" politikası göz önüne alındığında bir nevi şaşırtıcı karşılanmıştır. Rusya'nın belki de Batılı başkentlerin görece "yumuşak" tutumuyla hızlandırdığı Ukrayna işgalinin zaman içerisinde belirli sembollerim itleri inşa etmek amacıyla değerlendirildiği görülmüştür.

ORTADOĞU ÜZERİNDEN UKRAYNA "TEMSİLLERİ" Nİ OKUMA

Ukrayna'nın parçası Kırım, 2014'te işgal edilmesine ve bir süredir Rus-

ya Ukrayna'yı işgal edeceğine yönelik güçlü söylemler benimsemesine rağmen Batılı başkentler genel itibarıyla "Rusya'yla çatışmayacaklarını" açıklamıştır. Ukrayna işgalinin başlamasıyla "güçlü", "dayanışmacı" ve "kararlı" tepki veren Batı'nın bu tutumu geçmişteki "yatıştırıcı" politikası göz önüne alındığında bir nevi şaşırtıcı karşılanmıştır. Rusya'nın belki de Batılı başkentlerin görece "yumuşak" tutumuyla hızlandırdığı Ukrayna işgalinin zaman içerisinde belirli sembollerim itleri inşa etmek amacıyla değerlendirildiği görülmüştür. Bu çerçevede bağımsızlığı-

nı-egemenliğini kazanma amacıyla mücadele eden Ukrayna halkı ve liderliği Batı'nın parçası olarak konumlandırılırken Batı yeniden özgür-liberal dünyanın "kurtarıcısı" rolüyle Ukrayna işgalinde birlikte hareket etmeye başlamıştır. Böylece Ukrayna çatışmalarından kaçan mültecilerin de Avrupa başkentleri tarafından kabul edileceği açıklanmıştır. Öyle ki mülteci karşıtlığında ön planda yer alan aşırı sağcı partiler ve Yunanistan gibi ülkeler de Ukrayna'dan göç akınına kabul edeceklerini ifade etmiştir. Bu şekilde Rus işgali Batı dünyasının değerlerini ve insanlarını

tehdit eden bir “öteki”ye hızla yükseltirken Batı yeniden kendini evrensel değerlerin merkezi ve temel savunucusu olarak Doğu-Batı ilişkisindeki “başat ve üstün konumunu” pekiştirmeyi amaçlamıştır. Dolayısıyla Ukrayna işgalinin sadece sebep olduğu insani dram ve Rusya’nın yayılmacılığındaki riskler nedeniyle değil küresel hiyerarşik düzendeki önemi nedeniyle de fazlasıyla Batılı başkentlerce “sahiplenildiğini” düşünmek gerekmektedir.

Bu bağlamda Ortadoğu’da uzun yıllar İsrail tarafından işgal edilen Filistin halkının neden benzer

ilgiyi ve önemi almamasının ve aksine İsrail’e yönelik süren desteğin açıklamasının da benzer saiklerle olduğu söylenebilir. Diğer bir ifadeyle İsrail-Filistin meselesinde işgal eden İsrail Batı’nın parçası olarak değerlendirildiği ve Ortadoğu’nun “seküler-demokratik” ülkesi olarak inşa edildiği için Filistinliler “özgür, demokratik, egemen ve üstün” olma hakkına sahip Batılı toplumu değil “ikincil, gelişmemiş ve kontrol edilmesi gerekli” Doğu toplumunun bir parçası olarak değerlendirilmektedir. Mevcut Ukrayna işgali ve uzun yıllara dayalı Filistin işgaline yönelik Batılı

politikaların kısa bir okuması bu politikaların “mit” inşa ederken Doğu-Batı arasındaki hiyerarşik ilişkileri dikkate aldığını ve evrensel değerleri bu ilişkilerde oynadıkları role göre değerlendirdiklerini doğrulamaktadır. Benzer şekilde özellikle Suriye iç savaşıyla görünür olan mülteci akını sonucunda Avrupalı başkentlerin “Kale Avrupası” inşa süreci ve Türkiye gibi üçüncü ülkelerle geri kabul anlaşmaları imzalaması Avrupalı başkentlerin göç sürecine ilişkin gerçek politikalarına işaret etmektedir. Diğer taraftan, krizin patladığı ilk andan itibaren Batılı ülkelerin Ukraynalılara yönelik açık kapı politikası ve uzun dönemdir Ortadoğu ve diğer bölgelerden gelenlere yönelik kapalı kapı, hatta mülteci hukukuna uygun olmayan politikalar Batı’nın “mülteci ve insan hakları” yaklaşımındaki Şarkiyatçı ve dolayısıyla Batı-Doğu hiyerarşisinde meselenin önemiyle alakalı durumu göstermektedir. Bir taraftan “özgür-liberal dünyanın insanları” olarak tanımlanan Ukrayna kökenli göçmenlere açık kapı politikası normalleştirilirken diğer taraftan “Batı dolayısıyla evrensel standartlara uymadığı” normalleştirilmesiyle reddedilen özellikle Suriyeli mültecilerin durumu söz konusudur.

Sonuç olarak, Ukrayna krizi pek çok açıdan önemli olmasına rağmen hem Rus emperyalizminin Ortadoğu’da da etkisini daha fazla gösterebilecek olumsuz etkilerini hem de Batılı ülkelerin insan hakları, özgürlük, demokrasi ve mülteci hakları gibi konularda sömürgeci yaklaşımlarına hizmet eden Şarkiyatçı anlayışı sürdürdüğünü ortaya koymuştur. ■

ZAFERDEN HEZİMETE BİR **HARİRİ MESELESİ**

A. SELCAN ÖZDEMİRİ CİNAL

Araştırma Görevlisi SAKARYA ÜNİ.

“

Son istifasını müteakip Abu Dabi'de ikamet eden Hariri'nin siyaseti bırakacağı sıklıkla dillendirilen bir ihtimaldi fakat ciddi bir kaos ve kriz ortamının hâkim olduğu ülkede ortaya çıkan bu ani Sünni lider boşluğu ciddi bir endişe yarattı.

”

Eski Lübnan Başbakanı Saad Hariri geçtiğimiz ay siyasetten çekildiğini açıkladı. Mayıs ayında yapılması planlanan genel seçimlerde aday olmayacağını bildiren Hariri liderliğini yaptığı Müstakbel Hareketi'ne ve aile üyelerine de seçimlere katılmamaları çağrısında bulundu. Oldukça duygusal bir veda konuşması yapan Hariri, “halkımın ve Lübnan devletinin hizmetinde olmaya devam edeceğim” diyerek siyasetteki tüm rol ve sorumluluklarını askıya aldığını dile getirdi. Son istifasını müteakip Abu Dabi'de ikamet eden Hariri'nin siyaseti bırakacağı sıklıkla dillendirilen bir ihtimaldi fakat ciddi bir kaos ve kriz ortamının hâkim olduğu ülkede ortaya çıkan bu ani Sünni lider boşluğu ciddi bir endişe yarattı. Lübnan gibi sadece siyasetin değil neredeyse yaşamın her alanının mezhep kotalarına göre şekillendiği bir ülkede uzun yıllardır Sünnilerin lideri konumunda bulunan Hariri'yi siyasetten çekilmeye iten nedenlerle bu kararın iç ve dış siyasetteki muhtemel yansımaları son derece önemlidir.

BABADAN OĞULA DEVİRİMDEN SEÇİM ZAFERİNE

Klasik Lübnan siyasal elitlerinin aksine oldukça mütevazı bir geçmişe sahip olan Refik Hariri (1944-2005) zu'ema geleneğinden gelmiyordu. İç savaş (1975-1990) öncesinde öğretmenlik yapan Hariri, inşaat işleriyle meşgul olmaya başladığı Suudi Arabistan'dan ülkesine Lübnan'ın en zengin iş insanlarından birisi olarak döndü. İç savaşın ağır yaralarını saracak güçlü ve zengin imajıyla doksanlı yıllarda siyasete giren Refik Hariri, ilk kez 1992 yılında başbakan oldu. Özellikle Maliye Bakanlığı, Kalkınma ve Yeniden Yapılanma Konseyi, Ortadoğu Hava Yolları ve Merkez Bankası gibi devletin en kritik kademeleri üzerinde gücünü ve kontrolünü derinleştiren Hariri, kısa sürede Sünnilerin tek lideri olmasının yanı sıra ülkenin en önemli ve güçlü siyasal figürlerinden biri hâline geldi. 14 Şubat 2005 tarihinde başkent Beyrut'ta konvoyuna düzenlenen bir suikast sonucu beraberindeki 21 kişiyle hayatını kaybetti.

Saad Hariri'nin Lübnan siyasetine girmesine yol açan bu suikasta ilişkin dava 2020 yılına kadar sonuçlanmadı. 1976 yılından beri Lübnan'ı işgal eden Suriye ve Suriye'yi destekleyen Hizbullah'a ilişkin suçlamalar çoğunlukta idi. Artan uluslararası baskı ile Suriye askerlerini geri çekerken Lübnan siyaseti de bugün bildiğimiz 14 Mart ve 8 Mart bloklarından müteşekkil iki kutuplu yapıya büründü. Bir diğer ifadeyle Lübnan siyaseti Batı, Suudi Arabistan ve Körfez ülkeleriyle daha yakın iliş-

kilere sahip 14 Mart Bloku ile Suriye destekçisi ve İran ile yakın ilişkilere sahip 8 Mart Bloku'nun mücadele alanı hâline geldi. Sedir Devrimi veya Bağımsızlık İntifadası olarak adlandırılan bu süreç Saad Hariri'yi ülkenin yeni Sünni lideri konumuna getirirken Kasım 2009 genel seçimleriyle de liderliğini yaptığı 14 Mart koalisyonunu ve partisi Müstakbel Hareketi'ni de en etkili siyasal güç hâline getirdi. Ancak Kasım 2009'da ilk kez Başbakan olan Saad Hariri ve partisinin seçim zaferi uzun soluklu olmadı. Yozlaşmış bir siyasal yapı, sürekli artan bir kamu borcu ve işsiz bir devletin başbakanı olan Hariri, her ne kadar sıklıkla yaptığı fedakârlıkları ve ödediği bedelleri dile getirirse de ülkenin yapısal problemlerini çözebilecek, işsiz siyasal sistemi dönüştürecek güce ulaşamadı ve geleneksel siyasal elitler gibi statükoyu devam ettiren bir lider olarak kaldı.

ZAFERDEN HEZİMETE

Saad Hariri siyasetten çekildiğini açıkladığı konuşmasında, "tüm kariyeri boyunca iç savaşın yeniden canlanmasını önlemek ve Lübnanlılar için daha iyi bir yaşam sağlamak" şeklinde maddelendirdiği iki temel görevi olduğunu ve bu iki görevden ilkinin başarırken ikincisinde muvaffak olamadığını dile getirdi. Hatta iç savaşı önlemek için verdiği mücadelenin kendisini Lübnan ve bölgedeki rakip güçlerle uzlaşmak durumunda bıraktığını ve bu nedenle servetini kaybettiğini söyledi. Hariri, İran ve Suriye'yi ima eden bu ifadelerini daha da açıklığa kavuşturarak direkt Hizbullah ile hamisi İran ve uluslararası krizler nedeniyle tüm siyasi

görevlerini bıraktığını sözlerine ekledi. 2009 seçimlerindeki büyük zaferi hem iş dünyasında hem siyasette iflasa götüren sürece biraz daha yakından bakmakta fayda var.

Ocak 2011'de Birleşmiş Milletler Lübnan Özel Mahkemesinin Refik Hariri'ye yapılan suikasta yönelik soruşturmalarına hükûmetinin verdiği destek, 8 Mart Bloku tarafından protesto edildi. Protestonun nedeni mahkemenin suikasttan Hizbullah'ı sorumlu tutacağına ilişkin uluslararası basına sızan haberler olarak görüldü. Nitekim Hizbullah, Hariri kabinesindeki 10 bakanını istifaya davet etti ve 10 üyenin ayrılması ile kabine düştü. Babasına düzenlenen suikasttan sonra siyasete giren ve başbakan olan Saad Hariri bu suikastın araştırılmasına verdiği destek nedeniyle başbakanlığı kaybederken yerine 8 Mart Bloku adayı Necib Mikati getirildi. Bir başka ifadeyle Hariri politik gücünü kaybederken Hizbullah ve 8 Mart Bloku Lübnan siyasetinde yavaş yavaş etkisini artırmaya başlıyordu. Bu süreçte zamanının çoğunu Suudi Arabistan'da geçiren Hariri siyasetten ziyade iş hayatına vakit ayırıyor bu durum da lidersiz kalan 14 Mart Bloku'nun yavaş yavaş zayıflamasına yol açıyordu.

2014-16 yılları arasında Lübnan'da cumhurbaşkanı seçilememiş ülke siyaseti tamamen kilitlenmişti. Hariri, Özgür Yurtsever Hareketi lideri ve Hizbullah müttefiki Mişel Aun ile anlaşarak aktif siyasete geri döndü. Ancak 2015 yılında Kral Abdullah'ın ölümü sonrası Kral Selman ve oğlu Muhammed bin Selman'ın yükselişi Hariri'nin

Suudi Arabistan desteğini kaybetmeye başlamasına neden oldu. Yeni Riyad yönetimi ABD ile yakın ilişkileri doğrultusunda Hizbullah'ın artan siyasal gücünden rahatsız oluyor ve sürekli taviz verdiği gerekçesiyle Hariri'den desteğini çekiyordu. Merkezi Riyad'da bulunan Hariri aile şirketi Oger İnşaat, büyük borçla hızlı bir çöküş evresine girdi. Oger'in çöküşü Hariri'nin Hizbullah'a verdiği tavizlere karşı kesilen bir ceza olarak görülüyordu ancak Suudi Arabistan'ın bu politikası Lübnan içerisinde Hariri'nin elini daha da zayıflatacak dolayısıyla Hizbullah'ı ve liderliğini yaptığı 8 Mart Bloku'nu yerel siyasette daha da güçlü hâle getirecekti.

Bu çerçevede Hariri Ekim 2016'da ikinci kez başbakan olduğunda Cumhurbaşkanı Aun ve müttefiki Hizbullah'ın eli çok daha güçlenmişti. Riyad yönetimi Hariri üzerinde baskısını artırarak uluslararası bir sansasyona yol açtı. Kasım 2017'de Hariri Riyad'da canlı yayında istifa ettiğini açıkladı. Çok geçmeden Hariri'nin Suudi Arabistan'da alıkoymulduğu, Hizbullah ve Aun'a verdiği tavizler nedeniyle

istifaya zorlandığı, Fransa'nın arabuluculuğuyla ülkesine geri döndüğü konuşulmaya başlandı. Hariri, Mayıs 2018 seçimlerine imajı oldukça zedelenmiş bir biçimde girdi ve yeni seçim yasasının da etkisiyle 8 Mart Bloku karşısında hem güç hem de sandalye kaybetti. Son tahlilde Suudi Arabistan'ın teoride Hizbullah'ı etkisizleştirmek adına yürüttüğü politikalar uygulamada Hariri'yi daha da zayıflattı.

Oger şirketinin düşüşünü pan-Arap yayınlarla Arap dünyasında oldukça önemli bir yere sahip olan Future Tv'nin kapatılması takip etti. NewYork Times, Müstakbel Hareketi'nin bu önemli televizyon istasyonunun kapatılmasına ilişkin haberinde kanal çalışanlarına aylardır maaşlarını ödemeyen Hariri'nin Güney Afrikalı bir modele aldığı fahiş tutarlı hediyelere ve bu model için yapılan harcamalara yer verdi. Başbakanlık görevinden bir başka ülkede zorla istifa ettirilen, ülkesine döndükten sonra tekrar başbakanlığa rakiplerine verdiği tavizlerle geri dönen, iş hayatında sürekli bir düşüşe geçmiş Hariri'nin imajı bir kez daha ciddi biçimde sarsıldı.

Bu esnada tek sarsıntı Hariri'nin iş ve siyaset hayatında yaşanmıyordu. Lübnan tarihinin en büyük ekonomik krizini yaşıyor, elektrik, su kesintileri, akaryakıt ve gıda kıtlığı hızla ülkenin her köşesine yayılıyordu. Ekim Protestoları kısa sürede tüm siyasal elitlere yönelik bir öfkeye ve rejimin ilgası talebine evrildi. Saad Hariri yine başbakanlık görevinden istifa etti. 4 Ağustos 2020 tarihinde Beyrut Limanı'nda yaşanan korkunç patlamanın ardından selefleri yeni bir kabine kuramayınca Hariri bir kez daha başbakan olarak görevlendirildi. Tam on üç ay hükümeti kurmaya çalışan Hariri Temmuz 2021'de Cumhurbaşkanı Aun'un krizden kurtulmak yerine mezhepçi unsurlara öncelik verdiğini ve bunun kabul edilemeyeceğini belirterek başbakanlık görevinden tekrar çekilerek iş hayatını tekrar düzene koymak üzere Abu Dabi'ye gitti.

Hariri'nin Abu Dabi'ye yerleşmesini müteakip Lübnan siyasetinden tamamen çekileceği söylentileri doluşmaya başlamıştı. Ancak Hariri'nin bu kararını Kuveyt dışişleri bakanının Lübnan ziyareti sonrası açıklaması yeni endişelere yol açtı. Zira Kuveyt Dışişleri Bakanı Ahmed Nasır Muhammed es-Sabah ziyareti esnasında Körfez-Lübnan ilişkilerinin yeniden tesisi için iletildiği mesajda "Hizbullah'ın silahsızlandırılması, Lübnan Ordusu ve güvenlik güçlerinin tüm liman ve sınır kapılarını denetimine alınması, Körfez ve Lübnan arasında güvenlik iş birliğinin yapılması, 1989'da imzalanan Taif Anlaşması'nın tüm maddelerinin yerine getirilmesi, Lübnan'daki seçimlerin vaktinde yapılması ve Körfez ül-

kelerine herhangi bir fiilî ve sözlü saldırı girişiminde bulunulmaması” şartlarını Lübnanlı meslektaşına iletilmişti.

ABD, Suudi Arabistan ve Körfez ülkelerinin, Hizbullah’ın silahsızlandırılması yönünde ivedilikle adım atılmasını talep ettikleri ve bu konuda her türlü yaptırıma gidebilecekleri en önemlisi de Lübnan’ın ihtiyaç duyduğu maddi desteğin ancak bu şartlarla sağlanacağı bilinmektedir. Söz konusu şartların sağlanamaması hâlinde ne olacağına ilişkin endişeler ya da bir başka ifadeyle ABD ve Suudi Arabistan’ın Hizbullah’ı silahsızlandırmaya yönelik politikalarının Lübnan’ı yeni bir iç savaşa sürükleyebileceği ihtimali Lübnan’daki mevcut kaotik ortamda karanlık senaryoların üretilmesine olanak tanımaktadır.

HARİRİ’DEN SONRA

Hariri’nin siyasetten çekilmesinin iki önemli sonucu olduğu ifade edilebilir. Öncelikle Hariri, Hizbullah ile çatışmak yerine uzlaşmaya çalışmış ve başarılı olmadığını söyleyerek siyasi rollerini askıya aldığı açıklamıştı. Bu nok-

tada Aun’un rakibi Lübnan Kuvvetleri Partisi lideri Semir Caca, Suudi Arabistan desteğini de alarak cumhurbaşkanı olabilir, Hizbullah ile daha çatışmacı bir politika izlerse bunun Lübnan’ı bir iç savaşa sürükleyeceği endişeleri gündeme gelmektedir. Bu iddiaya yönelik en büyük delil olarak Hizbullah ile Lübnan Kuvvetleri arasında geçtiğimiz aylarda Beyrut’ta yaşanan çatışmalar gösterilmektedir ve her iki grubun da silah kullanmaktan çekinmeyeceği ifade edilmektedir. Ancak bu senaryonun iki nedenden ötürü gerçekleşme ihtimalinin oldukça düşük olduğunu dile getirmekte fayda var. Evvela Caca’nın rakibi Aun karşısında Mayıs ayına kadar siyasal gücünü artırıp cumhurbaşkanı olabilmesi, cumhurbaşkanı olduktan sonra da Hizbullah ile direk çatışmaya girmesi oldukça düşük bir ihtimal. Ancak bundan daha da önemlisi Lübnan halkının ekonomik kriz şartlarında hayatlarını sürdürmek için verdikleri mücadelenin birbirleriyle bir mücadeleye dönüşmesi ihtimalinin düşüklüğüdür. Zira Lübnanlılar 2015 yılındaki Kokunuz Çıktı (You Stink) protestolarından beri tepkilerini

tüm siyasi elitlere ve siyasi sistemin kendisine yöneltmiş durumdadır. Birbirleriyle mücadeleden ziyade siyasi elitlere karşı bir mücadele verdikleri düşünüldüğünde iç savaş ihtimalinin ancak dışarıdan uygulanacak zorla gerçekleşebileceği ifade edilebilir.

İkinci olarak Hariri’nin geri çekilişinin siyasal arenada bir Sünni lider boşluğu yarattığı kolaylıkla söylenebilir. Zira doksanlı yıllardan beri ülke Sünnilerinin liderliği görevini üstlenen aile, Kral Abdullah’ın ölümüne kadar Suudi desteğiyle rakiplerini zayıflatmayı da başardı. Dolayısıyla bu aşamada güçlü ve ülkedeki tüm Sünnileri etkisi altına alabilecek bir adaydan bahsetmek pek mümkün görünmemektedir. Örneğin hayır faaliyetleriyle dikkat çeken ve 2018 yılında milletvekili olan Fuad Mahzoumi sadece Beyrut ile sınırlı bir desteğe sahiptir. Yine önemli bir Sünni figür olan Fuad Saad ise memleketi Sayda dışında ciddi bir destek bulamayan isimlerdendir. Başbakan Necip Mikati ise 8 Mart ittifakıyla yakın ilişkilerinden dolayı Batı, Körfez ülkeleri ve Suudi Arabistan desteğinden mahrum kalabilir. Hariri ailesinden ağabey Baha ile hala Bahai ise yine yeterli desteğe ve beklentileri karşılayacak etkiye sahip görülmemeyen isimlerdendir. Ancak sistemin doğası ve Sünni bir başbakan olması gereği bu lider boşluğunun da ivedilikle doldurulması gerekmektedir. Sonuç olarak her ne kadar bu aşamada bir isim öne çıkmasa da Hizbullah karşısında daha net bir tutuma sahip olabilecek ve reformları uygulamaya koymaya muktedir bir isim ancak bu boşluğu doldurabilecek gibi görünmektedir. ■

RÖPORTAJ

Dr. Muhammed Beşir Cup: “AFRİKA KITASI, DARBELER KITASIDIR”

ABDENNOUR TOUMI

Uzman ORSAM

Arapçadan Çeviri:
Talha Özmen, Araştırma Asistanı

“

Son 1 yıl içerisinde Afrika'da toplamda 4 askerî darbe gerçekleşti. Bunlar sırasıyla Gine, Gine-Bissau, Mali ve Burkina Faso ülkeleri olmuştur. Bu darbelerin arkasında Batı güçlerinin de olduğunu biliyoruz. Batı ülkeleri, bu ülkelerin bağımsız bir şekilde hareket ettikleri anda bölgede önder ülke olabileceklerini çok iyi biliyorlar.

”

Abdennour Toumi: Afrika kıtası ülkeleri, uzun tarihleri boyunca Batılı ülkeler tarafından sömürgeye maruz kalmışlardır. Sömürge tarihinden altmış yıl sonrasındaki durumu nasıl değerlendirirsiniz?

Muhammed Beşir Cup: Batı ülkeleri, Afrika'ya muhtaç olduklarını her zaman dile getirmişlerdir. Afrika kıtasının, değerli madenlerle dolu olduğu bilinmektedir. Geçmiş tarihte olduğu gibi günümüzde Batı ülkeleri, Afrika'yı yeniden sömürgeleştirebilmek için farklı arayışlarda bulunmaktadır. Yeni yöntemlerle birlikte, Batılı ülkeler, Afrika ülkeleri için seçtikleri siyasi adamlarla kıtayı sömürmeyi hedeflemektedir. Örneğin, son zamanlarda yapılan darbelerin ağırlıklı olarak Fransa'ya hizmet ettiğini görüyoruz. Bu da bu yöntemin yeni bir sömürge aracı olduğunu göstermektedir.

Abdennour Toumi: Bölgede az gelişmişliğin ve yolsuzluğun sürmesi açısından Fransa, Belçika ve İngiltere gibi Batılı sömür-

Kimdir?

Muhammed Beşir Cup;

Afrika çalışmaları ve uluslararası ilişkiler alanında araştırmacı olarak bilinen Dr. Muhammed Beşir Cup, aynı zamanda İstanbul Gelişim Üniversitesinde doktor öğretim üyesidir.

gecilerin geçmişte izledikleri politikalar arasında farklar var mıydı size?

Muhammed Beşir Cup: Afrika kıtasının uzun tarihler boyunca Avrupa ülkeleri tarafından sömürgeleştirildiğini biliyoruz. Sömürgeleştiren ülkeler arasında Fransa, Belçika ve Portekiz de var. Fransa'nın sömürgeleştirdiği ülkelere baktığımızda, durumlarının Belçika ve Portekiz tarafından sömürgeleştirilen ülkelere göre daha karmaşık olduğunu görürüz. Fransa'nın sömürgeleştirdiği ülkelerde derin ve kaba sömürge izleri hâlâ mevcuttur. Fransa'nın bıraktığı en büyük izlerden biri de geride kendi adına hizmet verecek kitle bırakmış olmasıyla ilgilidir. Örneğin, son zamanlarda Burkina Faso, Mali ve Gine'de yapılan darbelerin Fransa adına yapıldığını görmekteyiz. Sö-

mürgeciliğin her hâli kötüdür. Ancak Fransa'nın sömürgeleştirdiği ülkelerin durumları daha vahimdir.

Abdenour Toumi: "Yeni sömürgecilik" denklemi içinde yeni seçkinlerin ve başkanların rolleri nelerdir size?

Muhammed Beşir Cup: Afrika kıtası, uzun yıllar boyunca Batı'nın sömürgesi altında kalmıştır. Neticesinde halkın isyanları söz konusu olmuştur. Son dönemlerde gelişen olaylara yakından baktığımızda, ayaklanmaların ağırlıklı olarak halkın genç kesimi tarafından başlatıldığını görmekteyiz. Halk, sömürgecilikten bıkmış bir durumda. Genç kesim tarafından başlatılan ayaklanmaların çoğunun özgürlük talepleriyle dolu olduğunu da görmekteyiz.

Abdenour Toumi: Bağımsızlık sonrası, sömürgeci ülkeler tarafından ülkeyi yönetmeleri için mükellef tutulan başkanların ve yöneticilerin durumlarını nasıl değerlendirirsiniz?

Muhammed Beşir Cup: Afrika'da oluşan yeni değişikliklerle birlikte, Fransa'nın Afrika'daki varlığının bitmeye yakın olduğunu tahmin edebiliyoruz. Son dönemlerde Afrika ülkelerinde yaşanan olayların eşliğinde, yeni özgürlükçü sivil hareketler (örgütler) kuruldu. Milliyetçi başkanlarla birlikte hareket eden bu sivil kuruluşlar, Fransa'nın etkisini kırmaya yardımcı olmaktadır. Mali'de yaşanan son olaylar da buna işaret etmektedir. Halk arasında oluşan farkındalık sayesinde yakın gelecekte, Fransa'nın kültürel etkisinin tamamıyla yok olacağını söylemek mümkün. Gidışat bunu gösteriyor.

“

Bu ülkelerde yapılan ve düzenlenen anayasalar, ne yazık ki Batı'ya hizmet eden yetkililer tarafından hazırlanmaktadır. Seçimler sonrasında, kendi devletinin varlığını düşünen milliyetçi bir şahsın (siyasetçinin) sahneye çıktığı görüldüğünde, Batılı ülkeler tarafından hemen bir askerî darbenin yapıldığını ve darbeyi yapan cunta askerlerinin de çoğunlukla Fransa'ya bağlı olduklarını görüyoruz.

”

Abdenmour Toumi: Bazı Afrika ülkelerinin son zamanlarda yaşadığı askerî ya da anayasal darbeler hakkında ne düşünüyorsunuz?

Muhammed Beşir Cup: Afrika kıtası, darbeler kıtasıdır. Yakın zamanda Gine'de anayasal darbenin gerçekleştiğini gördük. Ardından aynı şekilde Fildişi Sahili'nde de gerçekleşti. Anayasal süreç, bu ülkelerde bir darbe aracı olarak kullanıldı. Son 1 yıl içerisinde Afrika'da toplamda 4 askerî darbe gerçekleşti. Bunlar sırasıyla Gine, Gine-Bissau, Mali ve Burkina Faso ülkeleri olmuştur. Bu darbelerin arkasında Batı güçlerinin de olduğunu biliyoruz. Batı ülkeleri, bu ülkelerin bağımsız bir şekilde hareket ettikleri anda bölgede önder ülke olabileceklerini çok iyi biliyorlar. Bu nedenle bu ülkeleri kukla yönetim ve darbe aracılığıyla yönetmeyi amaçlıyorlar. Burada devlet içerisindeki seçkinlerin de hataları söz konusudur. Bu ülkelerde yapılan ve düzenlenen anayasalar, ne yazık ki Batı'ya hiz-

met eden yetkililer tarafından hazırlanmaktadır. Seçimler sonrasında, kendi devletinin varlığını düşünen milliyetçi bir şahsın (siyasetçinin) sahneye çıktığı görüldüğünde, Batılı ülkeler tarafından hemen bir askerî darbenin yapıldığını ve darbeyi yapan cunta askerlerinin de çoğunlukla Fransa'ya bağlı olduklarını görüyoruz.

Abdenmour Toumi: Rusya'nın Afrika Sahel'deki yeni konumunu, Afrika Sahel ve Kuzey Afrika'daki bölge ülkeleriyle olan duruşunu nasıl değerlendirirsiniz?

Muhammed Beşir Cup: Fransa'nın aksine Rusya, ABD'nin varlığını kırabilmek için bölgeye dâhil olmuştur. Fransa'nın bölgedeki varlığı, diğerlerinden tamamıyla farklıdır. Fransa, geçmiş tarihinde en kötü sömürgecilik eylemlerini kullanmıştır. Fransız kültürünün kı-

tada yer alabilmesi için vahşi uygulamalarda bulunmuşlardır. Ruslar ise, ağırlıklı olarak güvenlik meselesi için devreye girmişlerdir. Fransa'nın başaramadığı güvenlik meselesini Ruslar devralmak istemişlerdir. Halkın açısından bakacak olursak halk, her türlü yabancı varlığı sömürgecilik olarak değerlendiriyor.

Abdenmour Toumi: Fransa'nın Mali'den çekilmesinin ardından, genel olarak Afrika toplumlarında ve Batı Afrika ülkelerinde Fransız etkisinin geleceğini nasıl yorumlarsınız?

Muhammed Beşir Cup: Afrika ülkeleri, Batı (Avrupa) ve Doğu (Çin) ülkeleri tarafından bağımsızlıklarını henüz tam anlamıyla kazanamamaları nedeniyle bu ülkelerin hedeflerinde kalmışlardır her zaman. Günümüzde bu ülkelerin Afrika'daki derin varlıklarından bahsetmek mümkün. Son dönemlerde Afrika'da yaşanan kargaşalar ve

olumsuzluklar, Rusların da oyuna dâhil olmalarına yardımcı olmuştur. 2012 yılından bu yana, Mali'de önemli rol oynayan Fransız güçler, ülkede güvenliği sağlama konusunda başarısız kaldılar. Bunun neticesinde ülkedeki terör olayları had safhaya ulaştı. Bu nedenle Mali'deki siyasetçiler, ülkenin güvenliğini yeniden sağlamak için yeni bir yardımcı güç aramaya yöneldiler. Bu yeni güçse Rusya olmuştur. Rusların Mali'de varlık göstermeleri, Batı ülkelerinin Afrika üzerindeki yarışını daha da hızlandıracaktır, burası kesin.

Abdenmour Toumi: Fransa'nın hâlâ arka bahçesi olarak gördüğü Afrika kıtasındaki Fransız nüfuz çevresinde Rusların ve Türklerin rolü nedir sizce?

Muhammed Beşir Cup: Bu üç ülke arasındaki farkı açık ve net bir şekilde görmek mümkün. Örneğin, Fransa'nın sömürgeci, Rusya ve Çin'in sömürgeciye nazaran daha

ağır sosyo-politik koşullarla karşı karşıya kalmaktadır. Çin'in Afrika'daki varlığı, ticaret ve sanayi yani yumuşak güç üzerinden ilerlediği doğrudur. Rusya ise Çin'in ve ABD'nin Afrika'daki varlığını kırabilmek amacıyla yarışa dâhil olmuştur. Ancak her ne olursa olsun, tüm bunların bir sömürge aracı olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Diğer yandan, Türkiye'nin Afrika'daki rolü Rusya, Çin ve Fransa gibi sömürgeci amaçları barındıran ülkelere farklıdır. Türkiye'nin Afrika'daki varlığı rıza ilkesine bağlı olacak şekilde kazan-kazan ilişkisi üzerinden ilerlemektedir. Türkiye ve Afrika ülkeleri arasında dinî ve kültürel bakımdan ortak özelliklerin olduğunu görüyoruz. Bu da Türkiye'nin Afrika ülkelerine daha da yakın durmasına yardımcı olmaktadır. Afrikalılar, Türkiye'yi bir dost ülke olarak görüyorlar.

Abdenmour Toumi: Afrikalılar, Patrice Lumumba'nın Afrika için dediği "Afrika Afrikalılarındır" sözünün neresinde?

Muhammed Beşir Cup: Patrice Lumumba, Afrika kıtasının sömürgeciliğe karşı direniş sağlamasını isteyen en önemli önderlerden biridir. Lumumba, hayatı boyunca Afrika'nın özgür kalması için uğraştı. Afrika için söylediği meşhur sözü de henüz Afrikalılar tarafından tam anlamıyla anlaşılacak değil. Afrikalılar, bu sözü yalnızca zihinlerinde taşımaktadır. Henüz fiilî olarak uygulamış değiller. Son zamanlarda Afrika ülkelerinin halkları tarafından yapılan ayaklanmalar sonucunda bu sözün yerini bulacağını tahmin ediyorum. ■

DARFUR'UN ŞEHİT SULTANI ALİ DİNAR

MUSAB YILMAZ

Araştırmacı ORSAM

“

Kıtadaki iki büyük sömürgeci gücün (Batı-Doğu hattında Sahel'de Fransa, Güney-Kuzey hattında İngiltere) kimi zaman birbirleriyle mücadele ederek kimi zaman da yerel devletleri ortadan kaldırarak kademeli bir şekilde kıtadaki emellerine ulaşmada emin adımlarla ilerlediği gözlemlenmiştir.

”

1 885 yılında Berlin Konferansı'yla birlikte Avrupa'nın sömürgeci devletleri Afrika'da sözlü işgalden fiili işgal sürecine geçmiştir. Dolayısıyla bu kuvvetler bir yandan kıta üzerindeki stratejik ticaret yollarını ele geçirmek için birbirleriyle olan mücadelelerini sona erdirirken, diğer taraftan da Osmanlı İmparatorluğu'nu parçalama noktasında güç kazanmışlardır. Nitekim Fransa, Mağrip bölgesinde ve Sahraaltı Afrika'daki toprakları sömürge imparatorluğuna katma hedefi içerisinde 1830'da Cezayir'i işgal etmiş ve ardından Sahra bölgesine doğru yayılmıştı. Fransa'nın sömürge stratejisi Akdeniz kıyılarını kontrol etmenin yanında Atlas Okyanusu

kıyısındaki Dakar'dan (günümüzde Senegal'in başkenti) Kızıldeniz kıyısında Cibuti'ye kadar olan Sahel diye adlandırılan coğrafyaya hükmetmeyi amaçlamıştır. Öte yandan İngiltere ise Atlas Okyanusu ve Gine körfezindeki bazı liman şehirlerini kontrol etmenin yanı sıra temel hedef olarak Güney Afrika'dan Mısır'a uzanan nehir silsilesini takip eden hattı sömürgeleştirmiştir. Bu amaçla kıtadaki iki büyük sömürgeci gücün (Batı-Doğu hattında Sahel'de Fransa, Güney-Kuzey hattında İngiltere) kimi zaman birbirleriyle mücadele ederek kimi zaman da yerel devletleri ortadan kaldırarak kademeli bir şekilde kıtadaki emellerine ulaşmada emin adımlarla ilerlediği gözlemlenmiştir.

Fransa ve İngiltere'nin kıtada oluşturmaya çalıştığı iki hat üzerinde kesişen ve sömürgecilere karşı otonomisini Birinci Dünya Savaşı'na kadar muhafaza etmeye çalışan devletlerden biri Darfur Sultanlığı olmuştur. Günümüzde Sudan'ın bir eyaleti olarak doğu kısmında yer alan Libya, Çad ve Orta Afrika Cumhuriyeti'yle çevrili olan Darfur bölgesi kelime anlamı olarak "Furların vatanı" olarak bilinmektedir. 1603'ten 1916 yıllarına kadar bazı kesintiler olmakla birlikte Darfur Sultanlığı adlı mahalli otonom bir devlet tarafından yönetilen bölgenin Osmanlı Devleti'nin Mısır eyaletine bağlı özerk bir yapıya sahip olduğu bilinmektedir. İç meselelerde özerk ve hilafet sebebiyle dış ilişkilerde ve hac ziyaretlerinde Osmanlı'ya bağlı bir hüviyete sahip olan Darfur Sultanlığı, zaman zaman Mısır ile çatışmalar yaşamakla birlikte Osmanlı idaresine karşı bağlılığını sürdürmüştür. Mısır

Hidivi İsmail Paşa döneminde Sudan'ı zapt etmek için gönderilen Zübeyir Paşa, Darfur Sultanı İbrahim'i öldürerek bölgeyi kontrol etmesine rağmen 1883'te Müttemehdi Hareketi'nin ortaya çıkmasıyla bölge onların kontrolüne girmiştir. Bölgede Müttemehdilerin ortadan kalkmasıyla birlikte Darfur Sultanlığı'nı yeniden ihya eden kişiye Sultan Ali Dinar olmuştur.

“

Ali Dinar, bölgede İngiliz ve Fransız sömürge imparatorlukları arasında sıkışmış bir vaziyette emperyalizme karşı bölgedeki gücünü arttırmayı planlıyordu. Bu amaçla, güney bölgelerine düzenlediği akınlarla ve ticaret yollarından elde ettiği gelirlerle sömürgeci güçlere karşı savaşmak için bir ordu kurdu ve 1903 yılında İngilizlere karşı mücadeleye başladı.

”

SÖMÜRGEÇİLERLE ÇEVİRİLMİŞ BİR COĞRAFYA

Darfur'un eski sultanlarından Muhammed Fazl'ın torunlarından

olan Ali Dinar, Müttemehdi Hareketi'nin bölgede zayıflamasıyla birlikte 1898'de Darfur Sultanlığı'nı yeniden kurmuştur. Bu dönemde Mısır ve Sudan, İngiltere'nin; Darfur'un diğer komşu bölgesi Çad, Fransa'nın işgali altındaydı. Osmanlı Devleti'ninse bir yandan Libya'da hâkimiyeti sürmekte diğer yandan Sudan ve diğer bölgelerdeki mahalli reislerle irtibatı devam etmekteydi. Ali Dinar, bölgede İngiliz ve Fransız sömürge imparatorlukları arasında sıkışmış bir vaziyette emperyalizme karşı bölgedeki gücünü arttırmayı planlıyordu. Bu amaçla, güney bölgelerine düzenlediği akınlarla ve ticaret yollarından elde ettiği gelirlerle sömürgeci güçlere karşı savaşmak için bir ordu kurdu ve 1903 yılında İngilizlere karşı mücadeleye başladı. Bu süreçte Fransızların Sahra'daki genişlemesine karşı Kanim (günümüzde Nijer-Çad topraklarında bulunan bir sultanlık) ve Vaday (Çad sınırları içerisinde kurulmuş bir sultanlık) sultanlıkları gibi mahalli devletlerle irtibata geçen Sultan Ali Dinar sömürgecilere karşı ittifak çağrısı yapmıştır. Ancak ilk olarak Kanim'in Fransa tarafından işgali Vaday'ın ittifak çağrısına ya-

nıt vermemesine ve ardından da Vaday'ın Fransızlar tarafından işgal edilmesine sebep olmuştur. Fransızların Sahel hattı boyunca yayılmasından endişelenen Sultan Ali Dinar, Libya ve Sahra'da faaliyet gösteren Senusiler ve Tevariklerle ittifaklar kurmaya çalışmış ve onlara sömürgecilere karşı mücadelesinde destek vermiştir.

İngiltere ve Fransa arasında sıkışmış bir şekilde kısıtlı imkânlarla sömürgecilere karşı mücadelesini sürdüren Darfur Sultanı Ali Dinar, 1909 yılından itibaren bu sıkışmışlık hissinden kurtulmak amacıyla hem siyasi sebeplerle hem de İslam Birliği için Osmanlı Devleti'yle temasını arttırmıştır. Bu dönemden itibaren Osmanlı'yla ilişkilerini güçlendirmeye çalışan Darfur Sultanı, o dönem payitahta gönderdiği fakat padişaha ulaşmadığı bilinen bir mektupta bölgedeki durumunu şu şekilde tasvir etmektedir:

"Hristiyanlar, Müslümanları dört bir yandan kuşattılar, Müslüman topraklarına el koydular, Müslüman sultanlar ya ölü ya esir ya da kahr altında bırakıldı. Müslüman sultanların ellerinde oyuncak gibi oldular. Bizim öz vatanımız Darfur, Allah'ın lütufta ve keremiyle bu akibete düşmedi fakat Allah'ın sizin emanetinize bıraktığı Haremeyn-i Şerifeyn'i ziyaretten bizi engellediler. Hacca gidebilmek için İngilizlerle mecburi olarak temas kurduk. Ancak bu teması da nefretle yaptık."

Osmanlı'yla irtibatını bir şekilde sürdürmeyi hedefleyen Darfur Sultanı Ali Dinar, Senusiler üzerinden Teşkilat-ı Mahsusa'yla irtibat kurarak bunu sağlamaya çalışmıştır.

1913 yılında Afrika Grupları Kumandanı Nuri (Killigil) Paşa'nın bir mektupla irtibat kurması vesilesiyle Nuri Paşa, Sultan Ali Dinar'dan emrindeki birlikler hakkında bilgiler göndermesini ve İngilizlere karşı mücadelesine devam etmesini istemiştir. Ancak 1913 yılında bölgede yaşanan büyük kıtlık sebebiyle tam anlamıyla harekete geçemeyen Darfur Sultanı, bir sene sonra patlak veren Birinci Dünya Savaşı'nda Osmanlı Hali-feliği'nin Cihad-ı Ekber çağrısı akabinde Hartum dâhil Sudan'ın her yerinde İngilizlere karşı savaş ilan etmiştir.

SÖMÜRGEÇİ GÜÇLERE KARŞI OSMANLI'NIN YANINDA

Birinci Dünya Savaşı'nda Kuzey Afrika'da İngiltere, Fransa ve İtalyanlara karşı Osmanlı Devleti'nin yanında savaşa katılan Darfur Sultanı Ali Dinar, cihat çağrısı sonrasında tereddüt etmeksizin İngilizlere karşı cenk etmiştir. Osmanlı

Devleti bir yandan Senusiler aracılığıyla Darfur Sultanlığı'na lojistik ve mühimmat desteği sağlamaya çalışmış, diğer yandan Şeyhülislam Ürgüplü Mustafa Hayri Efendi'nin cihada davet mektubu Sudanlılar üzerinde derin izler bırakmıştır. Böylece Sudanlı Müslümanların Darfur Sultanı Ali Dinar etrafından toplanmasını sağlamıştır. Öyle ki İngilizler 1916 yılında Darfur Sultanı Ali Dinar'ı ortadan kaldırmak için Mısır ve Sudanlı Müslüman askerlerden oluşan birlikleri üstüne gönderdiğinde ordu içerisindeki askerlerin Ali Dinar'ın tarafına geçmesi infiale yol açmıştır. Ardından İngilizler, Müslüman olmayan askerler aracılığıyla Darfur'a saldırı gerçekleştirmiştir.

Darfur Sultanı Ali Dinar, savaşın başlangıcında İngiliz aleyhtarı kabileleri etrafına toplayarak sömürgeci işgalcilerle karşı savaş propagandasını başlatmış ve ardından Kufra'da irtibat hâlinde olduğu Senusilerle İngilizlere eş zamanlı saldırılar düzenlemiştir. Senusiler,

Mısır'ın batısındaki Arap kabileleri harekete geçirip İngilizlere karşı ayaklandırmaya çalışırken Darfur Sultanı Ali Dinar, Mısır'ın güneyindeki ve Sudan'daki İngiliz birliklerine karşı saldırı hâlinde olmuştur. Eylül 1915'e kadar saldırılarını sürdüren Sultan Ali Dinar'a karşı İngiltere ise Sudan'daki İngiliz Sömürge Valisi Reginal Wingate'in Mısır Yüksek Komiseri Henry Macmahon'u görevlendirmesiyle harekete geçmiştir. Başlangıçta kabilevi husumetleri kullanarak yerel unsurları Sultan Ali Dinar'a karşı kullanmak isteyen İngilizler, Ali Dinar'ın başarılı olması sebebiyle Mart 1916'da Yarbay Kelly komutasında uçak ve toplara sahip tam teşekküllü İngiliz birliklerini bölgeye sevk etmiştir. Mayıs ayına kadar direnişini sürdüren Sultan Ali Dinar, ekipman yetersizliği ve hava saldırıları sebebiyle müzakere teklifinde bulunmuştur. Bu süreçte müzakere görüşmeleriyle zaman kazanmayı amaçlayan Darfur Sul-

tanı, Osmanlı Devleti'ne ve Senusilere destek gönderilmesi için mektuplar yollamıştır. Nuri Paşa tarafından Enver Paşa'ya gönderilen raporda bölgeye acil ateşli mühimmat desteği gönderilmesi gerektiğini söylenmesine rağmen Osmanlı Devleti'nin Çanakkale başta olmak üzere birçok bölgede verdiği savaşlar sebebiyle desteğin gönderilemediği gözlemlenmektedir. Bu anlamda Darfur Sultanı Ali Dinar tüm zorluklara rağmen İngilizlere teslim olmamış ve zaman kazanmak amacıyla müzakere yöntemini kullanmıştır. İngilizler oyalandıklarını anladıklarında ise Kasım 1916'da harekete geçmiş ve Kulme'de gerçekleşen Cebel-i

Cuba savaşında Darfur Sultanı Ali Dinar ve ailesini şehit etmiştir. Sultan Ali Dinar'ın şehadetinden sonra İngiltere, Darfur'u sömürgeleştirirken İngiltere ve Fransa arasındaki sömürge paylaşımında 1919 ve 1924'te yapılan paylaşımlarda sınır olarak kabul edilmiştir.

Son nefesine kadar Osmanlı Halifeliği'nin cihat çağrısına uyarak savaşan Darfur Sultanı Ali Dinar, günümüzde Sudan'ın millî kahramanlarından biri olarak kabul edilmektedir. Bu bağlamda Sudan-Türkiye ilişkilerinde özel bir yere sahip olan Sultan Ali Dinar'ın Darfur'daki sarayı 2016'da şehadetinin 100. yılında TİKA tarafından restore edilmeye başlanmıştır ve yakın zamanda Cumhurbaşkanı Erdoğan tarafından açılışının yapılması beklenmektedir. Ayrıca Yunus Emre Enstitüsü tarafından 2019 yılında Sultan Ali Dinar, torunlarının katıldığı Türk ve Sudanlı misafirlerin yer aldığı bir organizasyonla başkent Hartum'da anılmıştır. İngiltere'nin o dönem bölgeden iletmiş raporlarda dinine bağlı bir mahalli lider olarak tanımlanan Darfur Sultanı Ali Dinar, emperyalizme, sömürgecilğe karşı destansı duruşuyla bugün Türkiye ve Sudan'da dualarla anılmaya devam etmektedir. ■

AFRİKA, KAN, KÂR VE İKTİDAR: BİR SİLAH TÛCCARININ HATIRALARI

DOÇ. DR. SERTAÇ T. DEMİR

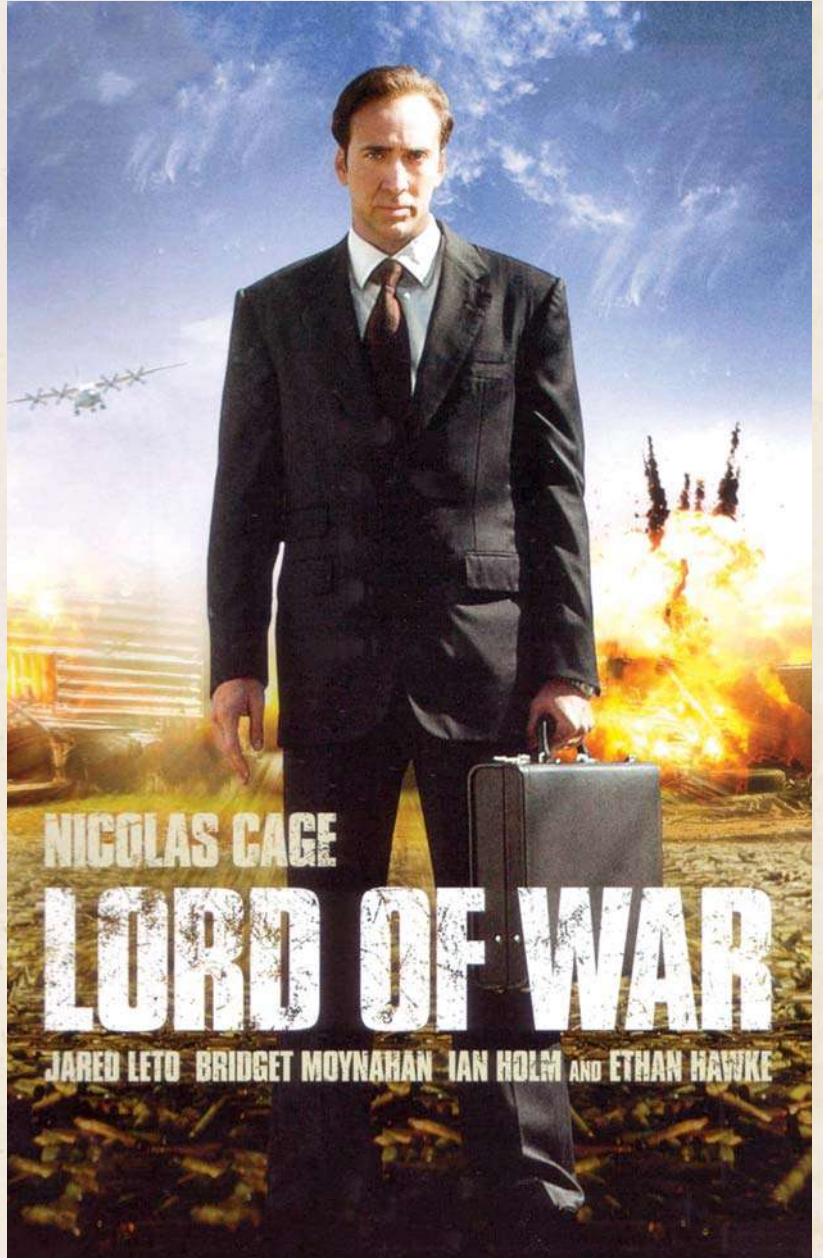
Öğr. Üyesi GÜMÜŞHANE ÜNİ.

“

Başrolünü Nicolas Cage'in oynadığı film, küresel silah ticaretinin kirli dünyasını resmetmekte ve bu ticaretin gerek -Afrika gibi- kritik bölgeler ve gerekse siviller üzerindeki yıkıcı etkilerini gündeme getirmektedir. Film, sinema tarihinin belki de en etkileyici sahnelerinden biriyle başlar. Bu sahnede izleyici, mermi fabrikasının akan tezgâhlarında bulur kendisini. Söz konusu tezgâh üzerindeki bir mermiye odaklanan kamera, onun imal edilmesinin, taşınmasının ve kirli ellere ulaşmasının tüm aşamalarını birkaç saniye içinde verir. Nihayet bu mermi, siyah bir gencin alnına saplanarak son bulur.

”

Andrew Niccol'un yazıp yönettiği 2005 yapımı *Lord of War* (Savaş Tanrısı) hem ele aldığı konu hem de sinema tarzı bakımından eskimeyen filmlerden biridir. Başrolünü Nicolas

Cage'in oynadığı film, küresel silah ticaretinin kirli dünyasını resmetmekte ve bu ticaretin gerek -Afrika gibi- kritik bölgeler ve gerekse siviller üzerindeki yıkıcı etkilerini gündeme getirmektedir. Ukrayna'dan Amerika'ya iltica ettikten sonra babasının gölgesinde küçük bir lokanta işleten Yuri Orlov karakteri büyük işler yapmanın hayalini kurmaktadır. Bu hayalin sonucu olarak -devletlerin koruması altında- acımasız yönetimlere silahlar satmaya başlayan Yuri, izleyicileri kan ve hırsıyla şekillenen işleyişin karanlık yanlarıyla buluşturur.

Film, sinema tarihinin belki de en etkileyici sahnelerinden biriyle başlar. Bu sahnede izleyici, mermi fabrikasının akan tezgâhlarında bulur kendisini. Söz konusu tezgâh üzerindeki bir mermiye odaklanan kamera, onun imal edilmesinin, taşınmasının ve kirli ellere ulaşmasının tüm aşamalarını birkaç saniye içinde verir. Nihayet bu mermi, siyah bir gencin alınına saplanarak son bulur. Gerçekten de Afrika kıtası, daima böylesi silah sirkülasyonlarının en önemli duraklarından biri olagelmıştır. Bir yanda büyük yokluk ve açlık realitesi, diğer yanda her açıdan kulfetli iç savaşlar. Filmdeki imgesiyle: "Kana bulanmış zemin üzerinde sayısız boş kovanlar..."

KAN VE KÂR

Yuri bir kişiden ziyade silah ticaretinin işleyişini temsil etmektedir. Filmin başında şöyle der Yuri: "Şu anda dünyada dolaşan beş yüz elli milyon ateşli silah var. Bu da gezegendeki her on iki kişiden birinin silahlı olduğunu gösterir. Şimdi

sorulması gereken: (tam burada purosundan derince çeker ve üfleyerek şunu söyler) Geri kalan on bir kişiyi nasıl silahlandıracağız." Filmin sonunda da hikâyeyi şu sözlerle sonlandıracaktır: "Dünyaya kime miras kalacak biliyor musunuz? Silah tacirlerine. Çünkü başka herkes birini öldürmekle meşgul. Hayatta kalmanın sırrı bu. Asla savaşa girme. Özellikle de kendinle."

“**Afrika'nın devletleşmemiş -daha doğrusu devletleştirilmemiş- ülkelerinde durum biraz böyledir. Gücün ve paranın hükmü altında yapılan mülkiyet hesapları birçok cana mal olur. Yaşam bilinmezliğin ve kaosun kontrolündedir. Birbirleriyle çelişen ve çatışan ülkelerin iz düşümleri burada yıkım olarak belirir.**”

Yuri ilk zamanlar boşluk içindedir. Yapmak istediği "büyük" işi ararken

kardeşine -elindeki gazete haberleri göstererek- şunları söyler: "Her gün insanlar birbirini vuruyor. Bunu gördüğümde ne yaptığımı biliyor musun? Ne silah kullandıklarına bakıyorum ve kendime neden benim silahlarım değil diyorum." Bunun üzerine kardeşi, ona alaycı biçimde silah dükkanı mı açmak istediğini sorduğundaysa Yuri oldukça ironik bir cevap verir: "Onlardan Amerika'da McDonalds'tan fazla var. O kadar gangster olmasına rağmen, kâr marjı çok düşük. Gerçek para ülkeler arasındaki gerçek savaşlarda."

Gündelik yaşam hukuksal düzenlemeler ve yasalarla çerçevelenmiş olsa da "kötüler" için meşru yollar çok da kârlı görünmez. Bu nedenle büyümek ve daha geniş pazarlara ulaşmak için yasa dışılığın imtiyazlı usulleri aranır. Bu noktada kimi zaman devletler de kötülüğün bir parçası olurlar. Filmde gösterildiği gibi gizli görüşmeler, gayriresmî anlaşmalar, rüşvetler, kayırmalar sık sık devreye girer. Dahası genel manada suç bile cezanın cürüm olarak görülmediği ya da herkes tarafından kolaylıkla işlendiği yerde geçerli bir norm hâlini alabilir.

Afrika'nın devletleşmemiş -daha doğrusu devletleştirilmemiş- ülkelerinde durum biraz böyledir. Gücün ve paranın hükmü altında yapılan mülkiyet hesapları birçok cana mal olur. Yaşam bilinmezliğin ve kaosun kontrolündedir. Birbirleriyle çelişen ve çatışan ülkelerin iz düşümleri burada yıkım olarak belirir. "Hayatta sadece iki trajedi vardır" der Yuri: "Biri istediğine sahip olamamak, diğeri sahip olmak." Esasında sahiplerin de mutlak olarak "sahip" olamadığı bu kadim girift coğrafyada konuşanlar insanlar değil; dolarlar, dinarlar, drahmiler, rubleler, rupiler ve sterlinlerdir ki Yuri'ye göre bunlar en iyi iletişim araçlarıdır.

SİLAH VE İKTİDAR

Afrika'da, her yerde olduğundan daha fazla iktidar silaha koşuttur. Ne kadar korku varsa o kadar itaat üretilir çünkü burada. Özellikle silah kaçakçıları ve tacirleri için "savaş", genellikle "bitmeyen" çünkü "bitmemesi gereken" bir süreci ifade eder. "Bir silah kaçakçısı için barıştan daha pahalı bir şey yoktur" der Yuri. Bu sebeple barış görüşmelerinden ve ateşkeslerden nefret

eder. İktidar değiştiren darbelerse kıskırtılır, zira bunlar belirsizlikleri ve dolayısıyla silah envanterini canlı tutar. Tacirin tarafı da yoktur. Düşmanını da düşmanının düşmanını da özenle ve kesintisizce besler.

Buna istinaden kendini şöyle tanımlar Yuri: "Silah satmak, elektrikli süpürge satmaya benzer. İnsanları arar, emir alır ve çok fazla yürürsünüz. Ben eşitliğe inanan bir ölüm taciriydim... Müslümanlara İsrail yapımı Uziler satıyordum. Faşistlere komünizm malı kurşunlar veriyordum. Hatta, dostum Sovyetler'le savaştığı zamanda bile

Afganistan'a mal götürdüm." Bu demek ki bir savaşın her koşulda değişmeyen kazananı silah tacirleridir. Üstelik onlar bizzat savaşmak zorunda kaldılar mı, ki bu genellikle pek yaşanmaz, mühimmat sıkıntısı da çekmezler.

“

Silah, kanı; kan da silahı üretir. Düşmanlıkları kıskırtan kitle imha araçları, bu düşmanları ortadan kaldıracak silahları gerekli kılar. Fakat insanların birbirlerini yok etmeleri için bu motivasyon yeterli değildir. Bu nedenle (Afrika'da) hemen her kesim, mücadelesine "özgürlük" türünden kutsallıklar atfeder ve amacını yüceltir. Yuri şöyle der: "En barbarca katliamlar her iki taraf da kendini özgürlük savaşçısı ilan ettiğinde gerçekleşir."

”

Yuri film boyunca ana pazarın Afrika olduğunu yineler. Zira burada on yıldan kısa süre içinde otuz iki ülkenin bulaştığı on bir büyük ça-

tışma noktası oluşmuştur ki bu durum, bir silah tacirinin veya kaçakçısının rüyasıdır. Silah, kan; kan da silahı üretir. Düşmanlıkları kıskırtan kitle imha araçları, bu düşmanları ortadan kaldıracak silahları gerekli kılar. Fakat insanların birbirlerini yok etmeleri için bu motivasyon yeterli değildir. Bu nedenle (Afrika'da) hemen her kesim, mücadelesine "özgürlük" türünden kutsallıklar atfeder ve amacını yüceltir. Yuri şöyle der: "En barbarca katliamlar her iki taraf da kendini özgürlük savaşı ilan ettiğinde gerçekleşir."

Hiç şüphesiz silahlar iş bitiricidir. Bir insanın yaşamını ya da bir hükümetin iktidarını sona erdirebilir. Yuri bu durumu şöyle özetler: "Kurşunlar oylardan daha çok çabuk hükümet değiştirir." Son yıllarda yükselen bölgesel projelere bakınca bu tespitin doğruluğu anlaşılır. Nitekim filmin ardından geçen yaklaşık yirmi yıllık sürede Ortadoğu ve Afrika'da çok sayıda ülkede iktidar değişmiş, sayısız insan öldürülmüş, sakat bırakılmış veya yuvasından / yurdundan edilmiştir. Filmdeki kötü karakterler-

den birinin dediği "Bu kanın akışını kimse durduramaz" sözü "kan akıyor, çünkü göl olmuş" ifadesindeki gibi marjinal bir boyuta evrilmiştir.

"Gerçekten günümüzde yaşayan ve kendilerine lider diyen en iğrenç ve acımasız insanlarla çok yakın ilişkilerim var. Ama o adamların bazıları senin düşmanlarının düşmanlarıdır. Ve dünyadaki en büyük silah taciriysen ki kendisi patronun olan Birleşik Devletler başkanıdır ve kendisi her gün benim bir yılda yaptığımdan daha fazla satış yapar, bazen silah üzerinde parmak izinin bulunması utanç verici olur. Bazen silah satmanın hoş olmayacağı güçlere silah satarken benim gibi serbest çalışan kişilere ihtiyaç duyarlar. Yani sen bana kötü diyorsun dostum ama, ben gerekli bir kötüyüm." Nitekim filmin sonundaki yazıda şunlar belirtilir: "Hâlâ serbest silah kaçakçıları gelişmeye devam etse de dünyanın en büyük silah sağlayıcıları ABD, Büyük Britanya, Rusya ve Fransa. Aynı zamanda hepsi de Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyinin beş daimî üyesidir."

Bu sözler, uluslararası ilişkiler bakımından bazı hakikatlerin altını çizse de öte yandan da Yuri'nin -kaldıysa- vicdanını aklamasına hizmet eder. Oysa bu kirli savaş, masumların ve sivillerin dünyasını alt üst ederken biraz da "Afrika özelinde" çocuklar için farklı bir anlam taşır. Nitekim burada çocuklar yalnızca ölmezler, öldürürler de. Yaşları küçük olmasına rağmen sistematik olarak silahlandırılırlar. Çünkü filmde çocuk-askerlerin komutanının dediği gibi, "on dört yaşındaki bir çocuğun kurşunu da kırk yaşındaki birinin kurşunu kadar etkilidir." Elbette çocukların da aktif bir şekilde dâhil edildiği bu kısır döngü düzeninde nihai kazanan kötülüktür.

Bu kötülük eğilimi, insanları zaman içinde düşmanlarından ayırıp kendileriyle savaşıcakları bu zihin bulanıklığına kadar götürecektir. Ne var ki Yuri'nin de emin olduğu gibi birçok düşmanla savaşım hayatta kalınabilirse de kendileriyle / kendi toplumlarıyla / kendi kökleriyle savaşın şanslı olmayacaktır. Düşmanlıklar arttıkça, Yuri'nin gelirleri de artacaktır. Filmde söylendiği şekilde, Yuri "sanat destekçisi olacak kadar" zenginleşir. Üstelik bu savaşın içinde bile değildir. Ne zaman tutuklanacak olsa bir şekilde kurtarılır. Ama o da bir tür "taşeron" olduğunun, "vazgeçilmez" biri olmadığını, her an sattığı mermilerin hedefi olabileceğinin farkındadır.

Bu yüzden filmde zora düştüğü her durumda söylediği şu sözü uygulamayı sürdürür: "Bu bizim savaşımız değil. Gidelim hadi." ■

ORTADOğU ANALİZ DERGİSİ ABONELİK FORMU

Adı/Soyadı : .....

T.C. Kimlik No. : .....

Kurum Adı : .....

Adres : .....

İl/İlçe : .....

Telefon : .....

Gsm : .....

E-Posta : .....

Tarihi : .....

Abonelik Tipi : 1 Yıllık Abonelik 200 TL (KDV dahil)

- Dergimiz ayda bir olmak üzere yılda toplam 12 sayı yayınlanmaktadır.
- Abonelere kurumumuzun analiz, rapor vs. yayınları da dergi ile ücretsiz olarak gönderilecektir.

Hesap Adı : ORTADOğU ARAşTIRMALARI DERNEğİ İKTİSADİ İşLETMESİ
řubesi : Ziraat Bankası Mustafa Kemal
TL Hesabı : IBAN TR 0500 0100 2486 8886 2022 5001

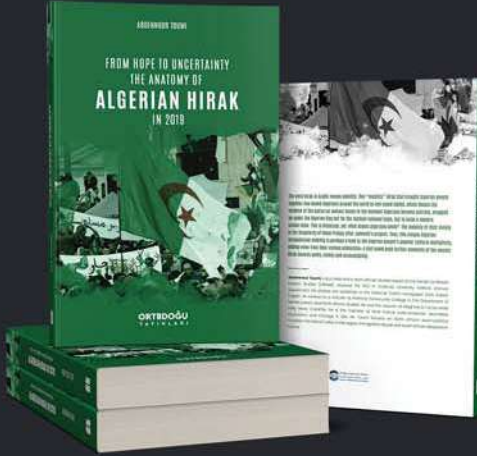
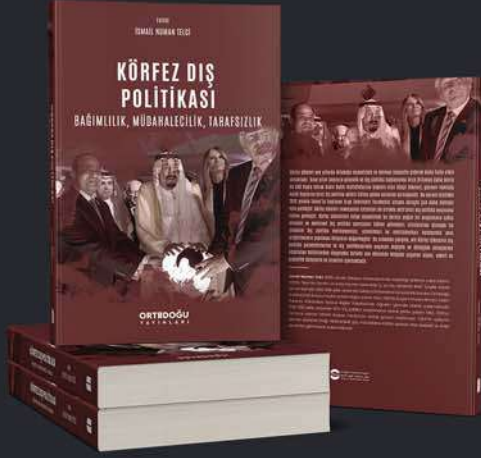
Yukarıda bilgileri verilen hesaba abonelik ücretini yatırdıktan sonra formu eksiksiz doldurarak dekont ile birlikte abonelik@orsam.org.tr adresine e-posta gönderiniz.
Banka açıklama kısmına (ad-soyad) eklemeyi unutmayınız.

Mustafa Kemal Mah. 2128. Sk. No: 3 Çankaya / Ankara

ORTADOĞU YAYINLARI

www.ortadoguyayinlari.com

MENAFFAIRS

ORTADOĞU, KUZEY AFRIKA & KÜRESEL ANALİZLER

Haberler | Görüş | Röportaj | Odak

menaaffairs.com

The screenshot displays the MenaAffairs website interface. At the top, the logo and navigation menu are visible. The main content area is divided into several sections:

- INTERVIEW:** Features three articles with portraits of the interviewees:
  - Prof. Abdel-Fattah Madry: over the people and elect** (12 Nov 2021)
  - Asst. Prof. Imran Ashraf: Afghan people by follow development** (19 Dec 2021)
  - Prof. Khattar Abou Diab: influence of Hezbollah** (24 Aug 2021)
- NEWS:** A grid of news articles with images and headlines:
  - Turkey, Qatar sign 15 new agreements to develop bilateral ties** (7 December 2021)
  - Nuclear talks in Vienna to resume on Thursday** (7 December 2021)
  - Motorcycle bomb explosion kills at least four civilians in Raara city center** (7 December 2021)
  - What would the US and Iran do if the JCPOA is not revived?: Policy options** (19 November 2021)
  - Turkish Foreign Minister meets ex-Syrian Prime Minister in Doha** (7 December 2021)
  - Jordan authorizes request by Lebanon to transport Qatar gas through territory** (8 December 2021)
  - Turkish, Qatar PMs reiterate strong ties and urge engagement on Afghanistan** (6 December 2021)
  - LAE security adviser arrives in Iran to discuss bilateral relations** (6 December 2021)
  - EU: High Representative rejects normalization with Assad regime** (6 December 2021)
  - Jordanian PM, US climate envoy discuss environmental protection** (6 December 2021)
- OPINION:** A column of opinion pieces:
  - Turkey-UAE relations and normalizations in the Gulf in light of MBZ's meeting in Ankara** (26 November 2021)
  - Towards a new normalization between Turkey and the UAE** (24 November 2021)
  - Will the energy crisis accelerate nuclear talks between Iran and the P4-17?** (21 November 2021)